

**T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı**

**NEVROTİK KİŞİLİK TİPLERİ VE EVLİ BİREYLERİN
İLİŞKİ İSTİKRARI ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Yüksek Lisans Tezi

Sena Nur YILDIRIM

**Danışman
Prof. Dr. Özden Şükran ÜNERİ**

İstanbul – 2021

TEZ TANITIM FORMU

- Yazar Adı Soyadı** : Sena Nur YILDIRIM
- Tezin Dili** : Türkçe
- Tezin Adı** : Nevrotik Kişilik Tipleri ve Evli Bireylerin İlişki İstikrarı
Arasındaki İlişki
- Enstitü** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Anabilim Dalı** : Psikoloji
- Tezin Türü** : Yüksek Lisans
- Tezin Tarihi** : 04.08.2021
- Sayfa Sayısı** : 81
- Tez Danışmanları** : Prof. Dr. Özden Şükran ÜNERİ
- Dizin Terimleri** : Nevrotik Kişilik Tipleri, Evlilik, İlişki İstikrarı
- Türkçe Özet** : Bu araştırma kişiliğin ilişki süreçlerine etkisi vardır düşüncesinden yola çıkarak nevrotik kişilik tipleri ve ilişki istikrarı arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarında ise kişilik tiplerinin ilişkiden alınan doyum düzeyine, seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyine ve ilişki yatırımına etkisi olduğu söylenebilmektedir.
- Dağıtım Listesi** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Sena Nur YILDIRIM

**T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı**

**NEVROTİK KİŞİLİK TİPLERİ VE EVLİ BİREYLERİN
İLİŞKİ İSTİKRARI ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Yüksek Lisans Tezi

Sena Nur YILDIRIM

**Danışman
Prof. Dr. Özden Şükran ÜNERİ**

İstanbul – 2021

BEYAN

Bu tezin/projenin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Sena Nur YILDIRIM

...../...../2021

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sena Nur YILDIRIM'ın "Nevrotik Kişilik Tipleri ve Evli Bireylerin İlişki İstikrarı Arasındaki İlişki" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından PSİKOLOJİ anabilim dalı, KLİNİK PSİKOLOJİ bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan

Prof.Dr. Özden Şükran ÜNERİ

(Danışman)

Üye

İmza

Doç. Dr. Canan TANIDIR

Üye

İmza

Dr. Öğr Üyesi Hasan SEZEROĞLU

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2021

İmzası

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Çalışmamızın temel amacı nevrotik kişilik tiplerinin evli bireylerde ilişki istikrarını ne düzeyde etkilediğinin incelenmesidir.

Araştırma grubunu, İstanbul, Adana, Diyarbakır, Gaziantep ve Uşak illerinde yaşayan yaş aralığı 20-65 olan 238'i kadın ve 117'si erkek olmak üzere toplam 355 gönüllü katılımcı oluşturmaktadır. Veriler "Sosyodemografik Bilgi Formu", "Horney-Coolidge Üç Boyut Envanteri" ve "İlişki İstikrarı Ölçeği" aracılığıyla değerlendirilmiştir. Çalışmada ilişki tarama modeli ve verilerin analizinde; Pearson Momentler çarpımı korelasyon katsayısı testi, Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Değerlendirmelerde p değeri .05 olarak alınmıştır.

Yapılan analizler sonucunda; kişilik tipleri açısından kadın ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken, ilişki istikrarı açısından kadın ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiş olup erkeklerde ilişki istikrarı istatistiksel olarak anlamlı oranda yüksektir. Doyum düzeyi ve ilişkiye yapılan yatırım düzeyi; ilişki istikrarı ve eğitim durumu açısından evli olarak geçirilen yıl arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Korelasyon analizi sonucunda, nevrotik kişilik tiplerinden uysal tip ile ilişkiden alınan doyum düzeyi, seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyi ve yatırım düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Saldırgan tip ile ilişkiden alınan doyum düzeyi arasında negatif yönlü; seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyi ve yatırım düzeyi arasında pozitif yönlü; kopuk tip ile ilişkiden alınan doyum düzeyi arasında negatif yönlü; seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyi ve yatırım düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Psikiyatrik yardım almak ile ilişkiden alınan doyum düzeyi ve ilişkiye yapılan yatırım düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Bu araştırma kişiliğin ilişki süreçlerine etkisi vardır düşüncesinden yola çıkarak nevrotik kişilik tipleri ve ilişki istikrarı arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarında ise kişilik tiplerinin ilişkiden alınan doyum düzeyine, seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyine ve ilişki yatırımına etkisi olduğu söylenebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nevrotik Kişilik Tipleri, Evlilik, İlişki İstikrarı

SUMMARY

The main purpose of the study is to examine to what extent neurotic personality types affect relationship stability in married individuals.

The research group consists of a total number of 355 volunteer participants, 238 are women and 117 are men, whose age range 20-65, living in Istanbul, Adana, Diyarbakır, Gaziantep ve Usak provinces. The data have evaluated through the 'Sociodemographic Information Form', the 'Horney-Coolidge Thridimensional Inventory' and the 'Relationship Stability Scale'. In the study, the relational screening model and the following tests were used in the analysis of the data; Pearson Product of Moments correlaiton coefficient test, Mann Whitney U test and Kruskal Wallis. The p value was taken as .05 in the evaluations.

As a result of the analyzes made; While there was no significant difference between men and women in terms of personality types, a significant difference was found between men and women in terms of relationship stability, and relationship stability in men was statistically significantly higher. The level of satisfaction and the level of investment in the relationship; there was no significant difference between the years spent married in terms of relationship stability and educational status. As a result of the correlation analysis, it has been determined that there is a positive and significant relationship between the level of satisfaction obtained from the relationship with the docile type, which is one of the neurotic personality types., the level of evaluation of the options quality assessment and the level of investment. There is a negative relationship between the aggressive type and the level of satisfaction from the relationship; a positive relationship between the level of evaluation of the options quality and the level of investment; the negative relationship between the disconnected type and the level of satisfaction from the relationship; there is positive and significant relationship between the level of evolution of the options quality and level of investment. A positive and significant relationship was found between receiving psychiatric help and the level of satisfaction with the relationship and the level of investment made in the relationship.

This research examined the relationship between neurotic personality types and relationship stability, based on the idea that personality has an effect on relationship processes. The results of the research show that personality types have an effect on the

level of satisfaction from the relationship, the level of evaluation of the quality of the options, and the relationship investment.

Keywords: Neurotic Personality Types, Marriage, Relationship Stability

İÇİNDEKİLER

ÖZET	<i>i</i>
SUMMARY	<i>ii</i>
İÇİNDEKİLER	<i>iv</i>
TABLolar LİSTESİ	<i>vii</i>
ŞEKİLLER LİSTESİ	<i>viii</i>
EKLER LİSTESİ	<i>ix</i>
ÖNSÖZ	<i>x</i>
GİRİŞ	<i>1</i>

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

1.1.Araştırmanın Problemi	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Hipotezleri	3
1.4.Araştırmanın Önemi	4
1.5. Sayıtlar	4
1.6. Sınırlılıklar.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ LİTERATÜR

2.1. Kişilik	6
2.1.1. Kişilik Tipleri.....	7
2.1.2. Kişiliği Belirleyen Temel Faktörler	9
2.1.2.1. Biyolojik, Kalıtsal Faktörler	9
2.1.2.2. Kültürel Faktörler.....	10
2.1.2.3. Ailesel Faktörler	10
2.1.2.4. Sosyal Sınıf Faktörü	10
2.1.2.5. Coğrafi ve Fiziki Faktörler	11
2.1.2.6. Diğer Faktörler	11
2.1.3. Kişiliğin İncelenmesine Yönelik Yaklaşımlar	11
2.1.3.1. İnsancıl Yaklaşım.....	12
2.1.3.2. Ayırıcı Özellik Yaklaşımı	13
2.1.3.3. Davranışsal/Sosyal Öğrenme Yaklaşımı	14
2.1.3.4. Bilişsel Yaklaşım	14
2.1.3.5. Biyolojik Yaklaşım	15
2.1.3.6. Psikanalitik Yaklaşım	15
2.1.3.7. Karen Horney Kişilik Kuramı	20
2.1.3.7.1. Temel Kaygı	22

2.1.3.7.2. Nevrozların Genel Yapısı	23
2.1.3.7.3. Nevrotik Eğilimler ve Nevrotik Kişilik Tipleri	25
2.1.4. Kişiliği Değerlendirme Yöntemleri	27
2.1.4.1. Objektif Testler	28
2.1.4.2. Projektif Testler	28
2.2. Evlilik	29
2.2.1. Evliliğin Temel İşlevleri	30
2.2.1.1. Biyolojik İşlev	30
2.2.1.2. Sosyal İşlev	30
2.2.1.3. Psikolojik İşlev	30
2.2.1.4. Ekonomik İşlev	31
2.3. Karşılıklı Bağımlılık Kuramı ve Yatırım Modeli	31
2.3.1. Yatırım Modeli	33
2.3.1.1. Bağlanım	34
2.3.1.2. İlişki Doyumu	35
2.3.1.3. Seçeneklerin Niteliği	36
2.3.1.4. Yatırım Miktarı	36
2.4. İlgili Araştırmalar	37
2.4.1. Kişilik Özellikleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar	37
2.4.2. İlişki İstikrarı ile İlgili Yapılan Çalışmalar	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	40
3.2. Evren ve Örneklem	40
3.3. Veri Toplama Araçları	40
3.3.1. Demografik Bilgi Formu	40
3.3.2. Horney-Coolidge Üç Boyutlu Envanteri (HCTI)	41
3.3.3. İlişki İstikrarı Ölçeği (İİÖ)	42
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi	43

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER	49
KAYNAKÇA	56
EKLER	63

KISALTMALAR

HCTI	:	Horney-Coolidge Üç Boyutlu Envanteri
İİÖ	:	İlişki İstikrarı Ölçeği
MMPI	:	Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri
CPI	:	California Psikolojik Envanteri
SPSS	:	Statistical Package For The Social Sciences

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri.....	44
Tablo 2. Nevrotik Kişilik Tipleri Ölçeği ve İlişki İstikrarı Ölçeğinin Toplam Puanlarının Normallik Analizi Sonuçları.....	45
Tablo 3. Uysal Tip, Saldırgan Tip ve Kopuk Tip ile İlişkiden Alınan Doyum Düzeyi, Seçenekleri Değerlendirme Düzeyi ve Yatırım Düzeyi Toplam Puanları Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları	46
Tablo 4. Nevrotik Kişilik Tipleri ve İlişki İstikrarı Ölçeklerinden Alınan Puanların Cinsiyete Göre Mann Whitney U Testi ile İncelenmesi	47
Tablo 5. İlişki Doyum Düzeyleri ve Yatırım Miktarı Puanlarının Evli Olarak Geçirilen Yıla Göre Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları	47
Tablo 6. İlişki İstikrarı Ölçeğinin Eğitim Durumuna Göre Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları.....	48
Tablo 7. İlişkiden Alınan Doyum Düzeyi, Yatırım Miktarı ile Psikiyatrik Yardım Alma Toplam Puanları Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları	48

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi ('Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi', 2021.)	13
Şekil 2. Doyum ve İstikrarı Etkileyen Dört Koşul (Hovardaoğlu, 1996: 14).....	33
Şekil 3. Yatırım Modeline Göre Bağlılık ve İlişki İstikrarı (Impett, Beals, & Peplau, 2001).	34

EKLER LİSTESİ

EK-A: Horney-Coolidge Üç Boyutlu Envanteri (HCTI)

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanma sürecinde bana destek olan, bilgi ve tecrübelerini, zamanını, benimle paylaşan sevgili tez danışmanım Prof. Dr. Özden Şükran ÜNERİ'ye teşekkürü bir borç bilirim. Lisans ve Yüksek Lisans eğitim hayatım boyunca bana bilgi ve deneyimlerini aktaran tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Hem hayatım boyunca hem de tez yazma sürecimde her türlü desteklerini benden esirgemeyen ve her konuda yanımda olan en kıymetlilerim babam Fikri YILDIRIM ve annem Rabia YILDIRIM'a ve canım kardeşim Muhammed Bilal YILDIRIM'a sonsuz teşekkür ederim.

Lisans eğitimim sırasında tanıştığım, bilgi ve tecrübesini büyük bir içtenlik ve incelikle aktaran, meslek hayatımın başında bana güvenen ve desteğini hiç esirgemeyen sevgili hocam Sümeyye ARSLAN'a çok teşekkür ederim.

Beni destekleyen, yanımda olan tüm sevdiklerime sonsuz teşekkür ederim.

Sena Nur Yıldırım

GİRİŞ

Yıllar boyunca kişilik nedir? sorusuna evrensel bir tanımlama sunulmamıştır (Luthans, 1995). Kişilik bir bütündür. Bireyin kendine özgü davranışlarının hepsine kişilik denir. Kişilik içerisinde bedensel, zihinsel ve mental özelliklerin bütünü barındırmaktadır. Batı lisanlarında kişiliğin karşılığı 'persona' yani maske anlamına gelen sözcükten türetilmiştir. Birey kişiliğinin bir yönüyle ilişki kurduğu kişilerin niteliğine göre tavır ve davranışlarını düzenlemektedir. Buna kişinin taktığı maske denilmektedir. Birey bulunduğu ortam ve ilişkilere göre duygularını, davranışlarını ve tutumlarını düzenlemektedir. Buradan yola çıkarak kişiliğin ilişkilere verilen tepki ve bireyin kendini yansıtmaya biçimini de içinde barındırdığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan ruhbilimcilerin kişilik ile ilgili tanımlamaları aşağıdadır:

- Kişinin çevresi ile oryantasyonu sağlamak için yaptığı her davranış kişiliği yansıtır.
- Kişilik bireyin belirli dönemler içinde deneyimlediği ve eğilim gösterdiği durumların birleşmesi halinde oluşmaktadır.
- Kişilik bireyin kendine has duygular, düşünceler, beceriler, yetenekler ve alışkanlıkların yer aldığı bir bütündür (Köknel, 2005).

Bireyin iç ve dış çevresi ile kurduğu, diğer bireylerden farklı, tutarlı ve yapılaşmış ilişki biçimlerine kişilik denilmektedir. Bireyin diğerlerinden farklı özelliklerini ortaya çıkararak o kişinin kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilmiş olunur. Tutarlılık ile bireyin zamanla çoğu davranış ve tutumlarının değişmediği anlatılmak istenmiştir. Yapılaşmış kavramı ise kişiliğin birçok yapıdan oluştuğunu ve bu yapıların birbirleriyle ilişki halinde gelişen bir sistem olduğunu ifade etmektedir. İç ve dış çevresi bireyin sürekli ilişki halinde olduğunu göstermektedir. Birey kendisiyle ve çevresiyle sürekli ilişki halindedir. Kişilik ilişki biçimlerini belirlemektedir (Cüceloğlu, 2015).

Evlilik ilişkisi birçok yönden komplike bir yapı olmakla beraber duygusal olarak da sürekli değişim halindedir. Kadın ve erkeğin bir araya gelerek bağlılıklarını yasal bir törenle ifade ettikten sonra evlilik yaşamları da başlamış olur. Evlilikte canlılık eşler arasında yaşanan sözlü veya sözsüz iletişim ve etkileşim sayesinde anlaşılmaktadır. Eşlerin evlilik ilişkilerini nasıl değerlendirdikleri önemlidir. Evlilik içinde zorunlu veya gönüllü davranışlar bir denge kazandığı zaman, eşler

evliliklerinden memnuniyet duyar ve ilişkilerinden doyum sağlarlar. Eşler karşılıklı olarak birbirini sevmek ve beğenilme ihtiyacı hissederler. Özellikle ‘sevgi’ insan için çok önemli bir gereksinimken evlilik içerisinde ilişkinin doyuma ulaşmasında, birçok olumlu ve olumsuz anının birlikte yaşanmasına, eşlerin hayatlarını birbirlerine adamalarına ve birliktelik hazzının yaşanmasında payı büyüktür. Bu durumlar ilişkinin istikrarını belirlemede önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Özgüven, 2020). Özellikle bu kavram Thibaut ve Kelley’in (1950) Karşılıklı Bağımlılık Kuramında geliştirmiş olduğu ilişkiden alınan doyum düzeyi ve seçeneklerin niteliği kavramlarına ek olarak romantik ilişkilerin devamlılığını inceleyebilmek amacıyla Rusbult (1980) tarafından Yatırım Modeli geliştirilmiştir. Yatırım Modeline göre ilişki istikrarı üç bağımsız faktörden kaynaklanır: Doyum düzeyi, alternatiflerin kalitesi ve yatırım büyüklüğüdür. Doyum düzeyi bireyin romantik katılımının öznel değerlendirmesini içermektedir. Alternatif kalitesi, bireyin ilişkisindeki potansiyel seçeneklerin arzu edilip edilmediği ile ilgili kısma değinmektedir. Yatırım büyüklüğü ise, belirli bir ilişkiye ve ilişkinin sona ermesi halinde değeri azalacak veya bütünüyle kaybedilebilecek kaynakları ifade etmektedir. Bireyler ilişkilerinden doyum sağladıkları, alternatif seçeneklerinin zayıf olduğu ve çok sayıda yatırım yapmış oldukları ölçüde ilişkilerinde istikrarı geliştirmiş olurlar (Lehmiller, Agnew, 2007).

Kişilik tüm davranış ve tutumlar üzerinde bir etkiye sahiptir. Kişilik, evlilik ilişkilerinde eşlerin davranış, tutum ve hareketlerini etkileyeceği olası olarak gözükmektedir. Bu araştırma, bu düşünceden yola çıkarak nevrotik kişilik tiplerinin evli bireylerde ilişki istikrarı üzerinde etkisini incelemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

1.1. Araştırmanın Problemi

Nevrotik kişilik tiplerinden uysal tip, saldırgan tip ve kopuk tipin evli bireylerde ilişki istikrarı yani doyum düzeyi, seçeneklerin niteliğini değerlendirme ve yatırım düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Kişilik günlük hayatta birçok davranış, tutum, hareket ve ilişki süreçleri üzerinde belirgin bir rol oynamaktadır. Bu çalışma bu düşünceden yola çıkarak nevroitik kişiliğin evli bireylerdeki ilişki istikrarını ne düzeyde etkilediğini incelemiştir. Bu amaç doğrultusunda çalışmaya Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşayan 20-65 yaşları arasında kadın ve erkek bireyler gönüllü olarak dahil edilmiştir.

1.3. Araştırmanın Hipotezleri

1. Kişilik tiplerinden uysal tip ile ilişkiden alınan doyum düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.
2. Kişilik tiplerinden saldırgan tip ile ilişkiden alınan doyum düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.
3. Kişilik tiplerinden kopuk tip ile ilişkiden alınan doyum düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.
4. Kişilik tiplerinden uysal tip ile seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.
5. Kişilik tiplerinden saldırgan tip ile seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.
6. Kişilik tiplerinden kopuk tip ile seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.
7. Kişilik tiplerinden uysal tip ile ilişkiye yapılan yatırım düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.
8. Kişilik tiplerinden saldırgan tip ile ilişkiye yapılan yatırım düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.
9. Kişilik tiplerinden kopuk tip ile ilişkiye yapılan yatırım düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

10. Nevrotik kişilik tipleri ve ilişki istikrarı açısından kadın ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık vardır.

11. Evli olarak geçirilen yıl sayısı arttıkça ilişkiden alınan doyum düzeyi ve ilişkiye yapılan yatırım düzeyi artmaktadır.

12. Evli bireylerin eğitim durumları ile ilişki istikrarı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

13. Psikiyatrik yardım almak ve ilişkiden alınan doyum düzeyi ve ilişkiye yapılan yatırım düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Sullivan, kişiler arası ilişkiler kuramında kişiliğin, sosyal bir çevre ile birlikte geliştiğinden ve insanların diğer kişiler olmadan bir kişilik geliştiremeyeceklerinden bahsetmiştir. İnsanların diğer insanlar ile kurdukları ilişkilerden kişiliğe ilişkin bilgi edinilebilmektedir. Sullivan'a göre bireyin sağlıklı olabilmesi, diğer insanlarla kurdukları ilişkilere bağlı olmaktadır. Kişinin kendisini sosyal çevreden uzak tutması kişiliğini sağlıklı bir düzeyde tutmasını bir o kadar zorlaştırmaktadır. Kişilik ancak kişiler arası yansımalarla kendini gösterir ve ancak bu şekilde gözlemlenebilir (Akt. İnanç ve Yerlikaya, 2016).

Evlilik eşlerin yaşam kalitelerinin arttırırken aynı zamanda mutlu ve doyumlu bir ilişkiye daha kolay ulaşabilmelerini sağlamaktadır. Evlilik ilişkisinin istikrarlı bir şekilde ilerlemesi önemlidir. İlişki istikrarı evli bireylerin en önemli beklentileri arasında yer almaktadır.

Buradan yola çıkarak nevrotik kişiliğin evli bireylerdeki ilişki istikrarına etkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Kişiliğin, ilişkiden alınan doyum düzeyine, seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyine ve ilişkiye yapılan yatırım düzeyi üzerindeki etkisi araştırılmak istenmektedir.

1.5. Sayıtlar

Araştırma ile ilgili sayıtlar şunlardır:

1. Katılımcıların araştırmaya gönüllü olarak katıldıkları varsayılmıştır.
2. Bu araştırma 'kişiliğin, kişiler arası ilişkilere etkisi vardır' varsayımına dayanmaktadır.

3. Örneklem Grubunun ‘Demografik Bilgi Formu’, ‘Horney-Coolidge Üç Boyutlu Envanter’ ve ‘İlişki İstikrarı Ölçeği’ sorularını içtenlikle yanıtladıkları varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Araştırma ile ilgili sınırlılıklar şunlardır:

1. Evli bireylerin ilişki istikrarı düzeylerine yönelik veriler İlişki İstikrarı Ölçeğinin alt boyutlarının ölçmüş olduğu özellikler ile sınırlıdır.
2. Evli bireylerin kişilik özelliklerine yönelik veriler Horney-Coolidge üç Boyutlu Envanteri’nin ölçmüş olduğu özellikler ile sınırlıdır.
3. Araştırmada elde edilen veriler 355 kişi ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ LİTERATÜR

2.1. Kişilik

'Kişilik' kelimesi 'Persona' yani eski yunanca dilinde oynanan tiyatrolarda oyuncuların taktığı maskelere verilen isimden gelmektedir. O zamanlarda 'Persona' maskenin arkasındaki kişiyi değil, sahnede yansıttığı kişiyi temsil etmekteydi. Fakat zamanla bu düşünce değişerek kişinin gerçekteki davranışlarına yani maskenin ardındaki kişinin bütünü temsil etmeye başlamıştır. Kişilik, içsel kaynaklar aracılığıyla bireyin var olan davranışlarını belirleyen, biyolojik yapısı ve deneyimsel olarak öğretilerini içine alan, bireyin algılama, düşünme, öğrenme, baş etme ve davranış örüntülerini içerir (Aslan, 2008).

Bireylerin, davranış, düşünce şekilleri, dış görünüşleri, yetenekleri, olayları algılama yetileri ve bu olay ve olgulara karşı reaksiyonları değişkenlik gösterir. Bu reaksiyon farklılıkları kişilik özelliklerini oluşturur. Aynı olay karşısında dört farklı kişinin dört farklı tepki göstermesinin sebebi kişiliktir. Her ne kadar aynı ortamda yetişmiş, aynı kültürel deneyim ve eğitim alınmış olsa da bireyler arasında yaklaşım farklılıkları bulunur. Kişilik insanların diğer insanlar ile ilişkilerini etkileyen, iç dünyasına ve eylemlerine yön veren bir yapı olmaktadır (Durna, 2004: 275).

Kişilik, farklı konum ve zamanlarda, kişinin ayırt edici davranış sistemlerini etkileyen, kompleks ve psikolojik nitelikler bütününe denir (Butcher, Mineka ve Hooley, 2013: 407).

Kişilik, zaman içinde sürekliliği olan sosyal ve biyolojik etkilerin sonucu olarak kolayca anlaşılmayan kişinin davranışlarındaki (düşünce, duygu ve eylem) ortak yönleri ve farklılıkları belirleyen sabit bir özellikler ve eğilimler kümesidir (Berens ve Nardi, 1999).

İnsanların genel karakteristik özellikleri, başa çıkma stratejileri ve toplumsal çevre ile etkileşim ve iletişim şekilleri çocukluk çağlarında oluşmaya başlar ve normalde ergenlik çağının sonunda veya genç yetişkinlik döneminde oturmuş örüntüler halinde kendini gösterir. Bu örüntüler bireyin kişiliğini, bir başka deyiş ile kişinin karakteristik özelliklerini oluşturan, kendine özgü ayırıcı özellikler ve davranışlar kümesini oluşturmaktadır (Butcher, Mineka ve Hooley, 2013: 632).

Kişilik, bireyin kendisiyle alakalı tutarlı davranış örüntülerini ve kişilik içi süreçleriyle açıklanabilmektedir. Bu tanımlama iki farklı bakıştan oluşur. Birinci bakış, tutarlı davranış kalıplarını içermektedir. Tutarlı davranış kalıpları kişinin benzer durumlarda aynı davranış ve tepkiyi göstereceğini vurgulamaktadır. Örneğin bugün içe dönük olan bir insanın ileride ki yaşamında da içe dönük olması beklenir. İkinci bakış ise, kişilik içi süreçlere değinmektedir. Kişilik içi süreçler kişinin nasıl davranacağını nasıl hissedeceğini belirleyen ve kişiye dair gelişen tüm duygusal, güdüsel ve bilişsel süreçleri içerisinde barındırır. Bu süreçler elbette tüm insanlar tarafından deneyimlenir. Fakat bireyin bu süreçleri nasıl yönettiği ve bu süreçlerin bireysel farklılıklara nasıl tesir ettiği kişinin bireysel karakterini belirlemesine katkı sağlar. Yukarıda ki tanımlara göre, tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler birey kaynaklıdır. Bu cümle, dış etkenlerin kişiliği etkilemediği anlamına gelmemektedir. Ebeveynlerin çocuklarını yetiştirme stilleri, çocuğun gelecekte nasıl bir yetişkin olacağını belirlemesine katkı sağlamaktadır (Burger, 2006).

Geçmişin, içinde bulunulan durumun ya da insan doğasını etkileyen diğer unsurların, kişilik eğilimleri üzerinde az ya da çok etkili olacağı düşünülmektedir (Rubin, 2017).

Günümüzde sık tartışılan konulardan bir tanesi de davranışlarımızın kişiliğimiz tarafından mı yoksa bulunduğumuz durum tarafından mı yönlendirildiğidir. Fakat son zamanlarda kabul gören düşüncenin hem bulunduğumuz durum hem de kişiliğimizin davranışlarımız üzerinde etkili olduğu görüşüdür. Kişilik psikolojisi alanında çalışan uzmanlar kişinin belli vaziyetlerde nasıl ve neden öyle davrandığını gözeterak kişiyi başkalarından ayıran yani o kişinin kişiliğini incelemeyi hedeflemektedirler (İnanç ve Yerlikaya, 2016).

Kişiliği oluşturan birçok ruhsal ve biyolojik kavram vardır. Öğrenme, algı, duygu, konuşma, anlatım, yargı, bellek, zekâ, motor tepkiler, giyim, görüntü, ahlak, davranış biçimleri ve inanç şekilleri bir insandan diğer bir insana değişkenlik gösterir ve bu kavramların oluşturduğu bütüne kişilik adı verilir (Koptagel-İlal, 2001: 195).

2.1.1. Kişilik Tipleri

Bireyler ayırt edici özelliklerine göre sınıflandırılabilirler. Kişilik tipleri de diğerlerine göre farklı ve ortak taraf bulunmayan sınıflara yerleştirilebilirler. Bu sınıflamalar sayesinde insanları ve karmaşık süreçleri anlamak daha kolay bir yol

haline gelmektedir (Gerring ve Zimbardo, 2012: 407). Mizaç ve kişiliği açıklayan ilk isim Yunan hekim Hipokrat'tır. Daha sonra onu Romalı hekim Galen takip etmiştir. Galen' göre, 4 mizaç öğretisi vardır. Galen dünyada meydana gelen dört elementin (toprak, hava, ateş, su) bir araya gelerek bedendeki dört sıvıyı (kan, balgam, safra ve kara safra) oluşturduğundan bahsetmiştir. Bu sıvılar her kişide farklı oranlarda birleşerek mizacı oluşturur ve bu görüş beraberinde insan davranış tiyolojilerini türetmiştir: (Butcher, Mineka ve Hooley, 2013: 52).

- Kan: Neşeli mizaç, kanlı canlı ve hareketli
- Balgam: Sakin mizaç, ilgisiz ve ağırkanlı
- Safra: Asabi mizaç, sinirli ve telaşlı
- Kara safra: Melankolik mizaç, üzgün ve düşünceli

Rubin' e göre (2017), kişilik tipleri doğuştan gelmektedirler. Bu eğilimler, evde, sosyal ortamlarda veya yaşlılık zamanlarında değişim göstermemektedirler. Rubin kişilik tiplerini 4 başlık altın değerlendirmiştir.

- Destekleyici Tip: İçsel ve dışsal beklentileri karşılayan tiptir.
- Sorgulayıcı Tip: Beklentileri sorgular ve kendi süzgecinden geçirdikten sonra kendi içinde uygun bulduğu beklentiyi karşılar yani içsel beklentilere cevap veren tiptir.
- Boyun Eğen Tip: Dışsal beklentileri hemen karşılarken içsel beklentilere duyarlı kalmakta zorlanır.
- Asi Tip: Beklentileri karşılamakta direnç gösterir (Rubin, 2017: 18-23).

Beden yapısı ve kişilik özellikleri arasında bağlantı kuran E. Kretschmer bu bağlamda üç kişilik tipi geliştirmiştir.

1- Atletik Tip: Beden yapısı uzun boylu, göğüs bölgesi kaslı ve geniş insanlardan oluşur. Yüz yapıları uzundur. İskelet ve kas yapıları çok güçlüdür. Vücutlarının alt kısımları ince ve uzundur. Bu tipin kişilik özellikleri; liderlik vasfına sahip, tahammül gücü yüksek olan, başkalarına gösteriş yapmaktan hoşlanan ve spor etkinliklerinden hoşlanan kimselerdir.

2- Astentik Tip: Beden yapısı uzun boylu ve zayıf kişilerdir. Kemik yapıları zayıf ve narindir. Yüz yapıları üçgen ve zayıftır. Burun yapıları sivri ve uzundur. Bu tipin kişilik özellikleri; içe dönük, sosyal ortamlarda bulunmaktan

kaçınan, yalnız kalmaktan hoşlanan ve bakış açısı kötümser, kindar alaycı ve soğuk denilebilecek kimselerdir.

Piknik Tip: Beden yapısı, orta boylu ve vücutlarının genel görüntüsü dolgun ve yuvarlaktır. Yüz yapıları dolgundur. Bu tipin kişilik özellikleri; sosyal ortamlara karşı çok açık, uyumlu ve sıcak arkadaş ilişkileri vardır. Sempatik, kin tutmayan, iyimser ve alçak gönüllü kimselerdir (akt: Eroğlu, 2017: 261-262).

A ve B tipi kişilik, Mayer Friedman ve Roseman tarafından ortaya çıkarılmıştır. Bu tiplerin ortaya çıkmasında kendi klinik deneyimleri etkili olmuştur. Friedman ve Roseman hastalarının iki farklı davranış modeli sergilediklerinin farkına varmış ve bu davranış farklılıklarının kişilik odaklı olduklarını belirtmişlerdir.

A tipi kişiler, işkoliktir; adeta kaybetmekten nefret eden, hırslı, yarışmacı ve kolayca sinirlenen yapıya sahiptirler. Birden fazla işi ayna anda yapabilirler. Başarılı olmalarına rağmen hayattan memnun olmazlar ve küçük şeyler için hemen üzülebilirler.

B tipi kişilik ise, A tipin aksine yarışmacı ve hırslı değildir. Hemen öfkelenmezler ve diğerleri ile iyi geçinirler. Rahat ve huzurlu bir yaşam sürerler (Griffin ve Moorhead, 2015:183).

2.1.2. Kişiliği Belirleyen Temel Faktörler

Aytaç ve arkadaşlarına göre (2018), kişiliğin duyuş, düşünüş ve davranış biçimlerini etkileyen kendine has bir örüntüsü vardır. Kişilik sürekli iç ve dış uyaranların etkisi altındadır ve bireyin biyolojik, psikolojik, kalıtsal ve edinilmiş tüm yeteneklerini ve alışkanlıklarını içerisinde barındırır. Kişilik, bireyin bütün niteliklerini kapsayan ve doğumdan ölene kadar devam eden bir yapıdır. Kişiliğin bir sürecin içinde oluştuğu ve bu süreçte eğitim, deneyim ve öğrenmeye birlikte geliştiği düşünülmektedir. Kişiliği oluşturan faktörlere doğuştan gelen genetik ve biyolojik niteliklerin haricinde kişinin bulunduğu ortama bağlı olarak, kültürel, psikolojik, sosyal sınıf vb. etkenlerde örnek gösterilebilir. Bu noktadan yola çıkılarak kişiliği oluşturan faktörler aşağıdadır;

2.1.2.1. Biyolojik, Kalıtsal Faktörler

Genetik özellikler, canlıların kendi kalıtlarını daha sonraki kuşaklara aktarmasına yardımcı olan biyolojik bir yapıdır. Kişi, genler sayesinde anne ve

babasından birçok nitelik alabilir. Bu genetik faktörler kişinin bulunduğu çevre ile etkileşimi sayesinde kişiliği ortaya çıkarır. Genetik özellikler boy, ten rengi, vücut yapısı gibi fiziksel özelliklerden oluşur. Kişinin genleri, hormonal yapıları, cinsiyeti, sinir sistemi vb. etkenler kişiliği etkilemektedir (Aytaç, Dursun, Bağdoğan, 2018: 222). Kişilik Doğuştan gelir. Her insan doğuştan sahip olduğu özellikleri içerir. Bu nedenle büyük oranda biyoloji tarafından belirlenir (Ciccarelli, White, 2018: 429).

2.1.2.2. Kültürel Faktörler

Kalıtım yoluyla oluşmaya başlayan kişiliğe şekil vermede toplumsal kültüründe katkısı vardır. İnsanlar içinde buldukları toplumun kültüründen ziyadesiyle etkilenirler. Aynı zamanda o kültürün sahip olduğu davranışlara da sahip olurlar. Kişi başkaları ile sürekli ilişki halinde olduğundan dolayı birçok kültürel nitelik öğrenir ve bu niteliklere göre davranır. Her kültürün kendine has, yaşam tarzı, örf, adet, gelenek ve amaçları vardır. Yeni doğan bir birey bu nitelikler hisasında yetiştirilir. Yani kültür bireye neler öğreteceğini belirleyerek onun toplumsal yaşama hazır olmasını hedefler (Güney, 2018: 190). Kişilik kültürel bir yapıya sahiptir ve bu sebeple kültürler arasında değişmesi olasıdır (Berry, Poortinga, Breugelmas, Chasiotis, Sam, 2015).

2.1.2.3. Ailesel Faktörler

Normal şartlarda bireyin karşılaştığı ilk sosyal topluluk ailedir. Doğal olarak kişilerin sosyo-kültürel meziyetleri ilk öğrenmeye başladığı yer aile olmaktadır. Çocuklar, sosyo-kültürel nitelikleri, tutumları ve özel davranış örüntülerini ailelerinden örnek alarak öğrenirler. Bireyin içinde bulunduğu ev ve aile ortamı kişiliğini oluşturmada çok önemli bir faktördür. Çocuklar anne ve babalarını gözlemleyerek onların kişilik özelliklerini, ahlaki ve kültürel yapılarını taklit ederler. Ebeveyn ve çocuk ilişkileri gelecekteki toplumsal hayatın bir mikroorganizması şeklinde düşünülebilir. Bu sayede çocuğun hayatına ön model oluşturur (Eroğlu, 2017: 232).

2.1.2.4. Sosyal Sınıf Faktörü

Kişinin içinde bulunduğu sosyal sınıf kişiliğin oluşmasında oldukça etkili bir faktördür. Bireyin bulunduğu sosyal sınıf onun eğitim imkanlarını, yaşam tarzını, düşünce ve eğilimlerini ve kişisel niteliklerini tesiri altına alabilmektedir. Örneğin üst sınıf içinde yaşayan bir kişinin yaşam standartları, gelir düzeyi, aldığı eğitim imkanları, yaşadığı ortamın fiziki şartları ve bulunduğu ortamdaki kişilerin nitelikleri

alt sınıf içinde yaşayan birinden daha farklı olacaktır. Ve kişiler hayatlarını buldukları bu sosyal yapı üzerinden şekillendirmeye çalışacaklardır (Eroğlu, 2017: 235). O halde kişiliği anlama konusunda kişiliğin geçmişteki ve şimdiki bulunduğu sosyal ortam yapısını anlamak çok önemli bir husustur (akt: Eroğlu,2017: 236).

2.1.2.5. Coğrafi ve Fiziki Faktörler

Kişiliğin oluşmasında bireyin doğup büyüdüğü coğrafi bölgenin de etkisi bulunmaktadır. Coğrafi bölgenin içerisinde iklim, tabiat ve yaşanan bölgenin fiziki şartları yer alır. Tüm bu özellikler kişiliği şekillendirmede yardımcı olurlar. Örneğin kıyı kesiminde yaşayan bireyler ile kara kesiminde yaşayan bireyler arasında kişilik farklılıkları bulunmaktadır. Sıcak iklimlerde yaşayan insanların daha yumuşak ve hızlı duygusal değişim gösterme tutumları olurken soğuk iklimlerde yaşayan insanların daha sert ve donuk mizaçlı insanlar oldukları düşünülür (Koptagel-İlal, 2001: 200). Buradan yola çıkarak coğrafi ve fiziki şartlar doğrudan etkilemese dahi coğrafyanın etkisinde oluşan kültür aracılığı ile kişilerin kişilik gelişimlerine katkıda bulunur (Eroğlu, 2017: 236).

2.1.2.6. Diğer Faktörler

Yukarıda bahsedilen kişiliğe etki eden faktörlerin dışında başka faktörlerde bulunmaktadır. Bunlar içerisinde bireyin ailesindeki üye sayısı, yaşlı ve engelli gibi bakıma muhtaç bireylerin varlığı olabilmektedir (Aytaç, Dursun, Bağdoğan, 2018). Kitaplar, dergiler, televizyon vs. gibi kitle iletişim araçları kişiliği şekillendirmede etkili olabilmektedirler. Bireylere yeni davranış kalıpları kazandırır (Güney, 2018). Kişilik gelişiminde yukarıda sayıldığı üzere pek çok faktör etkili olurken bu faktörlerin kişi üzerindeki baskınlığı kişinin bu faktörlerin önemini anlama yetisine dayalıdır. Kişinin istekleri, ırkı, ekonomik düzeyi, hukuksal ve ahlaksal kuralları, yasa ve ilkeleri kişilik gelişimini etkilemektedir (Aytaç, Dursun, Bağdoğan, 2018: 224).

2.1.3. Kişiliğin İncelenmesine Yönelik Yaklaşımlar

Geçtiğimiz yüzyıldan bu yana kişiliği anlamlandırabilmek için ortaya atılmış birçok farklı kişilik kuramı bulunmaktadır. Kişiliği açıklayan altı genel yaklaşım vardır. Bunlar; insancıl yaklaşım, ayırıcı özellik yaklaşımı, davranışsal/sosyal öğrenme yaklaşımı, bilişsel yaklaşım, biyolojik yaklaşım ve psikanalitik yaklaşımdır (Burger, 2006: 24)

2.1.3.1. İnsancıl Yaklaşım

Hümanistik psikoloji bir diğer adıyla üçüncü güç olarak adlandırılan hareket 1960'lı yıllarda Amerika'da oluşmaya başlamıştır. Hümanistik psikoloji yeni freudcular ve yeni davranışçılar vb. gibi mevcut ekollerin yeni uzantısı olmak yerine psikolojideki iki temel ekol olan psikanaliz ve davranışçılığın yerini almak istemektedir. Hümanistik psikolojinin temel görüşleri şunlardır:

- 1- Bilinçli davranışların üzerinde durmak,
- 2- İnsan doğasının bütünlüğünü savunmak,
- 3- Spontanlık, özgür irade ve kişinin yaratıcı gücü kavramlarına odaklanmak,
- 4- Bireyin davranışlarına ilişkin tüm etkenlerin soruşturulması (Schultz, Schultz, 2020: 668).

Hümanistik yaklaşım bireyi odak noktasına koyarak bireyin değerli ve doğuştan 'iyi' olarak var olduğunu kabul eder (Doğan, 2016: 112). Hümanistik yaklaşım insanların içgüdü odaklı davrandıklarını değil, kendi yaşamları konusunda seçimler yapabilen ve kendi kaderlerinin kararını verebilen iyi varlıklar olarak tanımlamıştır (Kramer, Bernstein, Phares, 2014: 327).

Freud'dan sonra kişilik teorilerinde ciddi katkılar yaratan Abraham Maslow ve Carl Rojers hümanistik teorileriyle öne çıkmışlardır (Schultz, Schultz, 2020: 668). Abraham Maslow, hümanistik yaklaşımın en önemli temsilcisidir. Maslow'a göre, her insanın kendini gerçekleştirmeye dair doğuştan gelen bir yönelimi olmaktadır. En yüksek kademeli insan gereksinimi olan bu durum, bütün yetenek ve vasıfları aktif olarak kullanmayı gerekli kılmaktadır. Maslow'un öne sürdüğü doyurulması gereken bu ihtiyaçlar fiziksel, güvenlik, ait olma, sevgi, saygı ve kendini gerçekleştirme olarak sıralanabilir. Kendini gerçekleştirmenin tamamlanabilmesi için sıralanmış ihtiyaçlar içerisinde öncelikli olarak en alt seviyede bulunan ihtiyacın giderilmesi gerekir. Her bir ihtiyaç karşılandığı zaman, kendisinden bir yukarıda bulunan diğer bir ihtiyacın giderilmesi için harekete geçilir. Bu ihtiyaçların ve sıraları aşağıdaki gibidir: (Schultz, Schultz, 2020: 670-671).

Şekil 1. Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi (*'Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi'*, 2021.)

Maslow, bireyin kendini gerçekleştirebilmesi için çocukluk zamanlarında yeterli sevgi ve ilk yıllarında fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğini düşünmüştür (Schultz, Schultz, 2020: 674).

Carl Rogers insancıl yaklaşımın savunucularından biri olmaktadır. Rogers kişi merkezli kuramını geliştirmiştir. Bu kurama göre, gelişimsel sürecin az ya da çok sağlıklı kişilik gelişimine neden olduğu öne sürülür. Bu gelişim sürecinde 'benlik' kavramı önem kazanmaktadır. Benlik bireyin 'ben' olarak tasvir ettiği yaşantıları ifade etmektedir (akt: (Kramer, Bernstein, Phares, 2014). Ben değerleri, davranış örüntülerini, mevcut yaşantıları, imgeleri ve anıları içerisinde barındırmaktadır. Benlik gerçek benlik ve ideal benlik olarak ikiye ayrılmaktadır (Kramer, Bernstein, Phares, 2014: 327).

2.1.3.2. Ayırıcı Özellik Yaklaşımı

Ayırıcı özellik kuramı diğer kişilik kuramlarının aksine ilk çocukluk yıllarından bu yana olanı incelemek yerine şimdiki zamana odaklanmayı tercih etmiştir. Bireylerin bağımlılık, kaygı, saldırganlık vb. gibi ayırıcı kişilik özelliklerinin nasıl farklılaştığını inceler. Bu özellikleri incelemek muhtemel değildir fakat, kişinin davranış biçimine bakılarak bir özelliği tahmin edilebilir. Örneğin eğer birisi sürekli tek başına zaman geçirmekten memnunsaydı, sosyal ortamlara girmekten çekiniyorsa o kişinin asosyal olduğu kanısına varılabilir. Kuramın temsilcileri Goldon Allport, Henry Murray ve Raymond Cattel'dir (Morris, 2002: 471).

Goldon Alport'a göre, insanlarda bütünü sağlama yetisi vardır. Bunu oluşturan ise iç tutarlılıktır. İç tutarlılık, tutum ve troitler (özellikler) ile tespit edilir. Bu troitler kişinin devam eden özellikleridir. Allport kişilik ile ilgili karakter ve mizaca da değinmiştir. Karakterin ahlaki değer taşıdığını ve kişinin hareketlerini iyi veya kötü olarak etkilediğini düşünmektedir. Mizaç ise, biyolojik ve fizyolojik faktörler ile ilgilidir. Doğuştan gelir ve nadiren değişime uğramaktadır (Aytaç, 2004: 192).

2.1.3.3. Davranışsal/Sosyal Öğrenme Yaklaşımı

Davranışsal bakış açısı psikanalizin bilim dışı yöntemlerine karşı olarak ortaya çıkmıştır. Bu bakış açısına göre, sadece doğrudan gözlemlenebilen eylemleri, bu eylemleri denetleyen uyaranları ve pekiştirici koşulların incelenmesi gerekir. Davranışsal bakış açısı Pavlov'un klasik koşullanması ve Thorndike'in araçsal koşullama çalışmalarından gelmektedir (Butcher, Mineka ve Hooley, 2013: 141-142). Davranışçılık yaklaşımına göre, kişilik ve davranış genetik faktörlerden değil çevresel değişkenler ile oluşmaktadır. Davranışlar, pekiştirme, cezalandırma, koşullama yoluyla kazanılır. Temel davranışların çocukluk yıllarında oluştuğunu fakat bunların yetişkinlik döneminde değiştirilebileceğinin mümkün olduğunu ifade etmektedir (Sayar, Dinç, 2020: 104). Davranışçı yaklaşım kişilik ile ilgili tasarımlarını ilk zamanlarda sadece gözlemlenebilir davranışlarla daraltmışlardır. Fakat sonraları sosyal öğrenme kuramcıları bu görüşü bilişsel ve sosyal özellikler ile birleştirmişlerdir. Düşünceler, beklentiler, değerler ve bireysel algılar vb. gibi gözlenemeyen kavramlar da yer almıştır (Burger, 2006: 510).

2.1.3.4. Bilişsel Yaklaşım

Bilişsel kuramda davranış, bireylerin dünya ve diğer kişiler üzerindeki bilişleri sayesinde ortaya çıkar. Bireylerin düşünme ve problem çözme yetileri vardır. Düşüncelerini değiştirebilir ve yerine yeni düşünceler geliştirebilirler. Bu yaklaşıma göre kişiliği etkileyen sadece çevre değil aynı zamanda kişinin düşünceleri, hissettikleri ve davranışlarıdır. Yani zihinsel süreçler kişiliğin şekillenmesine katkıda bulunur. Bir olay yaşandığı sırada herkes aynı bakış açıdan baksa dahi her kişi durumu farklı deneyimleyebilir. Bu kişisel yorumlama, kişinin biricikliğini gösterirken herkesin düşünce şemaları ve aynı hafıza evreleri vardır (Sayar, Dinç, 2020: 104-105). Fredic C. Barlett şema yapısını 1920 yılında oluşturmuştur. Şema yapısı fikri, bilişsel yaklaşımın temellerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Barlett'in

şemalar hakkında ki görüşleri 1920'ler de oluşmasına rağmen bilişsel psikoloji ve bilişsel bilim üzerindeki varlığı 1970 ve 1980'li yıllarda 50 yıllık bir gecikme ile etkili olmaya başlamıştır (Saito, 2003: 69) Şema bilgiyi algılama, düzenleme, işleme ve o bilgiyi kullanmaya katkı sağlayan bilişsel yapıya denir (Burger, 2006: 616). Algılama, hatırlama ve unutma, dil davranışları ve problem çözme davranışları bilişsel psikolojinin inceleme alanını kapsamaktadır (Cüceloğlu, 2015: 38).

2.1.3.5. Biyolojik Yaklaşım

Uzmanlar arasında davranışçılığın etkisini yitirmesiyle, biyolojik etkenlerin kişilik üzerindeki yürürlüğü etkili olmuştur. Eysenck biyolojik yaklaşıma göre, kişilikteki bireysel çeşitliliğin sebebi fizyolojik çeşitlilikten meydana gelmiştir. Eysenck kişilik özelliklerinin kaynağını bulmak için araştırmalar yapmıştır. Bu özelliklerin dışadönüklük- içedönüklük, nevroitiklik ve psikotiklik kapsamında ele alınması gerektiğini belirtmiştir (Deniz, 2017: 237).

2.1.3.6. Psikanalitik Yaklaşım

Psikanalitik yaklaşım, bireylerin davranış stillerindeki önemli farklılıklarının bilinçaltı akıllarından kaynaklandığını öne sürmektedir (Burger, 2006: 24). Kişiliğin doğası üzerine bilinen ilk kişilik kuramını ortaya çıkaran kişi Nörolog Sigmund Freud'dur (Burger, 2006: 7) Freud'un kişilik ve insan davranışlarının anlamlandırılması üzerine en büyük katkısı bilinçdışı kavramını açıklamış olması ve insanların farkında olmadıkları bilinçdışı güçler tarafından hareket ettikleri yönündeki görüşüdür (İnanç ve Yerlikaya, 2016: 15)

Psikanalitik kuram, günümüz sosyal bilimlerinin birçok dalında geçerliliğini muhafaza eden psikolojik bir düzendir. Bu düzeni ortaya çıkaran Sigmund Freud cinsellik ve saldırganlık unsurlarını çıkış noktasını alan yaklaşımı birçok kesim tarafından ciddi tepki toplamıştır (Şenödeyici, 2012)

Freud'a göre kişiliğin yapısı bilinç, bilinçöncesi ve bilinçdışı olmak üzere üç düzeyden oluşmaktadır. Bu ayrım topografik model olarak da bilinir. Bilinçdışı; sözlerin, duyguların ve davranışların çoğunu harekete geçiren tüm istek, dürtü ve güdülerini kişinin farkında olmadan gerçekleştiği yerdir. Gözlenebilen davranışların farkında olsak bile bu davranışların altında yatan mental süreçlerin farkında olmayız. Bilinçöncesi; farkında olunmayan süreçlerin, yeterli bir çaba sonucunda bilince gelmesiyle mümkün olan bilgilerin bulunduğu kısımdır. Hatırlanabilen her anı veya

bilgi bilinç öncesinde bulunmaktadır. Bilinçdışı ve bilinç arasında köprü görevi görmektedir. Bilinç; kişinin yaşadığı her türlü duyum ve yaşantının farkında olduğu düzeydir. Kişinin mental yapısının doğrudan farkında olduğu tek katman bilinçtir (İnanç ve Yerlikaya, 2016: 19). Bilinç mental aygıtın yüzeyidir (Freud, 2016).

Freud kişiliğin id, ego ve süperego adı verilen üç yapının etrafında oluştuğunu söylemektedir. İd; doğuştan gelen tek yapıdır ve bütünüyle bilinçdışıdır (Morris, 2002). İd bilinmez ve bilinçsizdir (Freud, 2016). Ego; Freud'a göre tüm düşünce ve akıl yürütme faaliyetlerini denetim altında tutan mekanizmadır. Ego hem bilinçli hem biliçöncesi hem de bilinçdışı olarak çalışmaktadır (Morris, 2002). Freud, bilinçöncesi olarak işe başlayan varlığa 'ego', bu varlığın içine uzandığı ve bilinçdışındaymış gibi davranan zihnin diğer kısmına 'id' demeyi önermiştir. Ego dış dünyanın etkilerini, id ve onun eğilimlerini üzerinde geçerli kılmaya çalışır ve id'de sınırsız bir şekilde hüküm süren haz ilkesinin yerine gerçeklik ilkesini geçirmeye çalışmaktadır. Ego, tutkuları içeren idin tersine, akıl ve akliselim olarak tanımlanabilecekleri temsil etmektedir (Freud, 2016: 86). Sadece id ve egodan oluşan bir kişilik yapısı bencil bir kişilik yapısına sebep olabilirdi ve bu yapı sosyal olamazdı. Kişinin davranışları salt gerçeklik değil aynı zamanda ahlaki değerlerde belirler. Freud kişinin ahlaki değerlerini gözetken, ebeveyn ve toplumla etkileşimi olan bu yapıya süperego adını vermiştir (Morris, 2002). Süperego, kendini gözleme, vicdan ve idealin işlevlerini üzerinde toplayan nitelikli bir yapı olarak düşünülebilir. Ego, dürtüleri denetim altına almaya ve onları engellemeye doğru hareket eder ve bunu yaparken en büyük yardımcısı süperegodur. Süperegonun, ego ile ilişkisi aynı zamanda beraberinde yasakları da barındırır (Freud, 2015: 17).

Freud, yetişkin kişiliğinin ömrün ilk beş yılında geliştiğini savunmaktadır. Herkes bir takım gelişim dönemlerinden geçer. Bu gelişim dönemlerinin en belirgin özelliği, cinsel yönden birinci merteye duyarlı bölgelerdir. Bu evrelerin her biri kişiliğin oluşumunda etkilidir. Bu nedenle bu dönemlere psikoseksüel gelişim dönemleri adı verilmiştir (Burger, 2006: 85) Bunlar;

1. 0-1 Yaş Oral Dönem
2. 1-3 Yaş Anal Dönem
3. 3-6 Yaş Fallik Dönem
4. 6-11 Yaş Latens Dönem
5. 11 Yaştan Sonra Genital Dönem

Oral Dönem; haz kaynağını ağızdan alınan besin ile alır. Bu oral davranış daha sonra oluşacak mizaç özelliklerine dair bir emsal niteliğini yerine getirmiş olur. Ağızın dolanmasından alınan haz sonraları yerini bilgi ve veya nesne ediniminden alınan hazzı bırakır. Aynı zamanda ısırma ve oral saldırganlık yerini alay ve tartışmaya bırakabilir. Bu dönem bebeğin annesine en fazla ihtiyaç duyduğu dönemdir.

Anal Dönem; besin maddeleri sindirildikten sonra çeşitli aşamalardan geçerek, anüs kasları üzerinde uygulanan basınçla dışarıya atılır. Bu boşaltım rahatsızlığının giderilmesine ve kişinin hafiflik hissetmesini sağlar. İki yaşında başlayan tuvalet eğitimi sırasında çocuk boşaltımdan elde ettiği hazzı ertelemeyi öğrenir. Annenin bu dönemdeki davranışları ve bu eğitime ilişkin hissettiği duygular çocuğun kişilik gelişimi üzerinde önemli bir etkisi vardır.

Fallik Dönem; dönemde cinsel organların işlevlerine dair cinsel ve saldırgan içerikli duygular hakimdir. Üç ile beş yaşındaki çocuğun davranışları oedipus kompleksinin etkisi altındadır. Yani farklı cinsiyetten olan ebeveyne karşı cinsel duyguları harekete geçerken aynı cinsiyetten olan ebeveynine karşı ise düşmanca duygular beslenir. Beş yaşından sonra bu durum ortadan kalkar veya baskılanarak bireyin kişiliğini belirleyen bir güç olarak kalır (Geçtan, 2018: 57-59).

Gizil Dönem: cinsel isteklerin durağan olduğu bir gelişim dönemidir. Oedipus kompleksinin sona ermesi ile ergenlik belirtilerinin başlaması kadar devam eder. Bu dönemde çocuklar kendi hem cinsleri ile yakınlık kurarlar. Oyunların niteliği cinsiyete göre farklılaşmaktadır (Geçtan,2010: 39).

Genital Dönem; ergenlik döneminde narsistik eğilimlerin bir kısmı yerini gerçek amaçlara bırakır. Ergen insanlara yaklaşır ve cinsel çekicilik, sosyalleşme, meslek planlaması, evlenme isteği vb. amaçlar bu dönemde oluşur (Geçtan, 2018: 57-59).

Bu dönemlerde erotojenik bölgede yaşanan haz deneyimlerinin fahiş ya da yetersiz olması o dönemde takılma diğer bir ismi ile fiksasyon meydana getirir. Bu takılmalar kişiliğin sağlık gelişimine engelleyici nitelikte olmaktadır (İnanç ve Yerlikaya, 2016: 30). Çocuklar ile özdeşen masumiyet, temizlik, saflık gibi kavramlar, çocukların masum olma zorunluluğu veya çocukların masum olmama ihtimalleri Freud'un geliştirdiği psikoseksüel gelişim dönemlerinde yer alan özellikle 3-6 yaş aralığını kapsayan fallik dönem ile değişmiştir (Özşahin, 2019). Kişilik gelişimi, iki temel aşama sonucunda oluşmuş olur. Birincisi, doğal büyüme sürecinin olgun hale

gelmesi, ikincisi ise, kişinin sorun ve engellenmelerin üstesinden gelerek acıdan ve anksiyeteden sakınmasını öğrendiği zaman gerçekleşir (Hall, 2010: 131).

Freud ile yollarını ayıran ilk psikanaliz grup üyesi Alfred Adler'dir. Daha sonra kendi topluluğunu ve dergisini kuran Adler bu yeni psikolojiye Bireysel Psikoloji adını vermiştir. Adler'in kişiliği anlamamıza katkıda bulunacak önemli terimleri arasında; üstün olma çabası, kişilik gelişiminde ebeveyn etkisi ve doğum sırası kavramları öne çıkmaktadır (Burger, 2006). Adler, bedeni noksanlığı ve yetersizliği bulunan bir çocuğun, herhangi bir organ yetersizliği bulunmayan çocuklara göre daha çok aşağılık duygusu yaşayacağını düşünmektedir. Bazı çocuklar bunun üstesinden gelemeyerek kendilerini kaybetmiş bir durumda bırakacak bir düşünceyi tercih ederler. Bazı çocuklar ise aşırı telafi yollarını tecrübe ederek yetersizliklerini telafi etmeye çalışırlar. Adler'e göre, insan psikolojisine yön veren kadir duygu, kudretli olma duygusu, hakimiyet kurma arzusu ve üstün olma çabasıdır. Her insan doğduğu günden belli, aile içerisinde, kendisinden büyük ve kudretli insanların karşısında onlara benzemek için mücadele eder. Fakat bu duygu beraberinde aşağılık duygusunu da getirir. Bu duygu insan başarılarına referans olmuş bir duygudur (Adler, 2017). Adler, kişilik gelişiminde anne ve babanın etkisine de vurgu yapmıştır. İlerideki yıllarda kişilik problemi yaşamasına olanak sağlayacak iki çeşit anne baba tutumundan bahsetmiştir. Birincisi, aşırı sevecenlik gösterilen, hiçbir güçlükle yüzleşmemiş, canları istediği gibi hareket eden çocuklar, şımartılmış çocuklardır. Güçlükleri yenme fırsatı ebeveynleri tarafından verilmedikleri için ilerideki yaşamlarına yeterince hazır olamazlar. İkinci davranış ise, ebeveynlerin çocuklarına yeterince sevgi göstermediği, yaşamı içerisinde savaşmak durumunda kalan ihmal edilmiş çocuklardır. Sevgi içgüdüleri gelişmez ve sevgiyi bilmedikleri için ondan nasıl yararlanacakları hakkında hiçbir fikirleri yoktur. Bu durum davranışları üzerinde etkiye sahip olur (Adler, 2018: 62-63). Adler, kişiliğin gelişiminde doğum sırasının önemine dikkat çekmiştir (Burger, 2006). Kişinin hangi şartlar içerisinde yetiştiği önemlidir. Örneğin, ebeveynler en küçük çocuklarına özel bir yer vermektedirler ve onların üzerine titrerler. Bu gibi çocuklar kendilerinin önüne geçmelerine katlanamazlar (Burger, 2006, 84). En büyük çocukların ise bir gün evin reisi olacağı düşüncesi geçmiş zamanlardan belli gelmiştir. Bu durum çocukta düzenin bekçisi olan bir kişilik özelliği ortaya çıkarabilir (Burger, 2006: 88). Ortanca olan kardeşler her zaman üstün olma zorunluluğu hissederler. Hareketlerinden bir yarış

içinde oldukları anlaşılmaktadır. Kendilerine çok yüksek bir amaç koyabilir ve geçici bir hayalin peşinde koştukları için acı çekerler (Adler, 2017: 46-47).

Erik Erikson, Freud'un kazanımları kabul etmiş fakat insan gelişiminin bazı boyutlarının doğru değerlendirilmediğini savunmuştur. Freud'un aksine gelişimin psikoseksüel dönemler yerine psikososyal dönemler içinde geliştiğine dikkat çekmiştir. Freud'a göre temel kişilik gelişimi yaşamın ilk 5 yılında şekillenirken, Erikson'a göre gelişimsel değişim tüm yaşam boyu sürmektedir. Erikson insan gelişimini sekiz dönem ile birlikte ele alır. Her dönem beraberinde kişilerin çözmeleri gereken bir krizi getirir. Bu krizler felaket değildir ancak kişi bu krizleri ne kadar başarılı bir şekilde atlatır ise o kadar sağlıklı bir gelişim göstermesi beklenir. 'Güvene karşı güvensizlik', ilk psikososyal dönem olmakla birlikte yaşamın birinci yılında yaşanmaktadır. Bebeklikte güven, dünyanın iyi bir yer olduğu beklentisine yol açar. 'Özerkliğe karşı utanç ve kuşku', ikinci gelişim dönemidir. 1-3 yaş arasında yaşanmaktadır. Bebekler bakım verenlerine karşı güven kazandıktan sonra davranışların kendilerine ait olduğunu keşfederler. Bağımsızlık duyguları göstererek iradelerini ortaya koymaya çalışırlar. Eğer bu durum çok fazla engellenir ise kuşku ve utanç duygusu geliştirebilirler. 'Girişimciliğe karşı suçluluk', üçüncü gelişim dönemidir. 3-5 yaşları arasında yaşanır. Çocukların sosyal dünyaları büyüdükçe, amaca yönelik davranışlarını gerektiren yeni güçlükler ile karşılaşılırlar. Eğer çocukta çok fazla kaygı yaratılmışsa çocuk suçluluk duygusu hissedebilir. 'Çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu', dördüncü gelişim evresidir. Yaklaşık olarak ilk okul yıllarını kapsar. Çocukların enerji ve bilgileri zihinsel gelişimlerini geliştirmeye katkı sağlayacak şekilde teşvik edilmelidir. Olumsuz neticeler çocukta aşağılık duygusunu oluşturabilir. 'Kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası', beşinci gelişim dönemidir. Ergenlik yıllarında kim oldukları ve ileride ne olacakları keşfedilmeye çalışılır. Eğer keşfedilirse olumlu bir kimlik kazanılır. Aksi takdirde kimlik karmaşası gelişebilir. 'Yakınlığa karşı yalıtılmış', altıncı gelişim dönemidir. 20-30 yaşlarını kapsar. Bu dönemde kişiler yakın ilişkiler kurmak için çabalar. İlişki kurabilirlerse yakınlık başarılmış olur. Fakat ilişki kurulamaz ise yalıtılmışlık ile sonuçlanır. 'Üretkenliğe karşı verimsizlik', yedinci gelişim dönemidir. 40'lı, 50'li yaşlar arasında yaşanır. Kişi sonraki kuşağa yardımcı olma konusunda ilgilidir ve kendini üretken hisseder. Eğer bir sonraki kuşağa yardımcı olamadığını hisseder ise bu verimsizlik işarettir. 'Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk', Erikson'un son ve sekizinci gelişim dönemidir. 60 yaş

ve sonrasını içerir. Kişi geçmişini düşünür. Geçmişinin iyi geçirilmiş olduğunu düşünüyorsa benlik bütünlüğü başarılmış olur. Eğer iyi geçirilmiş olduğunu düşünmüyorsa kuşku ve üzüntü yani beraberinde umutsuzluğu getirecektir (Santrock, 2016: 23).

Harry Stack Sullivan, ise kişilik gelişiminde toplumsallaşma ve kültürün rol oynadığını düşünmektedir. Kişiye özgü davranışlar kaynağını kişiler arası ilişkilerden almıştır (Köknel, 2005). Sullivan'a göre kişiliği inceleme birimi insan değil, onun yaşadığı ilişkidir. Kişiliği ortaya çıkaran niteliğin bir ya da birden fazla kişinin ilişki halinde olması gerektiğinden bahseder. Bunun için kişilerin somut varlığı tek kriter olmamaktadır. Aynı zamanda algılama, hatırlama, düş kurma gibi bilişsel süreç ilişkilerini de içerir. Örneğin rüyalar bireyin diğer kişiler ile ilişkisini yansıtır (Geçtan, 2010: 225). Doğuştan gelen güdüler, insanın içinde yaşadığı toplum ve kültür ile birlikte gelişmektedir. Sullivan, doğumdan yetişkinliğe kadar süren olgunlaşma dönemini altı kademede ilişkiler düzeni içinde gözetmiştir (Kökne, 2005). 'Bebeklik', dönemi doğumla başlar ve 18-24 ayda sona erer. Annenin şefkati ve kaygısı bu dönemin en önemli özelliğidir. Sullivan'a göre, bebek annesinden ne kadar şefkat alırsa o kadar birey haline gelir. 'İlk çocukluk', bu evrede sintastik dilin ortaya çıkmaya başlamasıyla akran ihtiyacı artar. Anne çocuk için en önemli kişidir. Fakat rolü bebekliğe göre farklıdır. 'İkinci çocukluk' döneminde akrana duyulan ihtiyaç ile birlikte aynı cinsten bir arkadaş arayışı vardır. Bu samimi arkadaşlık edinildiğinde ise sona erer (İnanç ve Yerlikaya, 2016). 'Erken ergenlik', ergenlik belirtilerinin baş göstermesiyle başlamaktadır. Fiziksel değişimin yanında cinsel çekicilik olgusu da fark edilir. Kendine güvenin sarsıldığı bir evredir. 'Geç ergenlik', dönemi iş bulmak ve maddi problemler ile mücadele gibi yetişkin konularını içerir. Temel problem uzun süreli ilişkide tatmin edici cinsel eylem deneyimlemektir (Burger, 2006). 'Yetişkinlik' dönemi olgunluğun ve kişilik gelişiminin tamamlandığını ifade etmektedir. Kişi diğer insanların ihtiyaçlarını anlama kapasitesine sahiptir (İnanç ve Yerlikaya, 2016). Özetlemek gerekirse, Sullivan kişiliğin oluşması ve davranışın oluşması için bireyin, kişiler arası ilişkilerin yol açtığı kaygıdan kurtulma yollarına bağlamıştır (Köknel, 2005).

2.1.3.7. Karen Horney Kişilik Kuramı

Karen Horney, 1885 yılında Almanya'nın Hamburg kentinde dünyaya gelmiştir. Çocukluk ve gençlik yıllarını öz değerine karşı kuşku ile geçirmiş ve bu kuşku onu

'güzel olamıyorsam, akıllı olabileceğime karar verdim' düşüncesine sevk etmiştir. Horney, Almanya'da tıp eğitimi alan ilk kadın öğrencilerden biri olmuştur. Daha sonra Berlin Üniversitesi'nde yine tıp alanında doktorasını tamamlamıştır. Berlin Psikanaliz Enstitüsünde, psikanaliz eğitimi almış ve kendisi de psikanalizden geçmiştir. Fakat psikanalizin kendi problemlerini çözmede yeterli olmadığı kararını vermiştir. Almanya'dan Amerika'ya taşınan Horney, New York Psikanaliz Enstitüsü'nde ders vermeye başlamış ve bir müddet sonra fikir çatışmalarından dolayı ilişkisini kesmiştir. Horney, kendi adını taşıyan Karen Horney Psikanaliz Enstitüsü'nü kurmuş ve hayatının sonuna kadar çalışmalarına devam etmiştir (İnanç ve Yerlikaya, 2016: 88-89).

Kariyerine Psikanaliz yönelimi ile başlamış olan Horney, ego psikolojisi ve nesne ilişkileri ekollerine üzerine çalışmalar yapmıştır. Kuramsal çerçevesini ise benlik psikolojisi üzerine oluşturmuştur. Karen, kültürel ortamın aile üzerine etkisine ve buna bağlantılı olarak ailelerin çocuklar üzerindeki etkisine odaklanmıştır (Cebeci, 2004: 242).

Freud'un geliştirdiği, davranışların içgüdü adı verilen fizyolojik olaylardan meydana geldiği yönündeki görüşe karşı çıkan Horney, problem teşkil eden davranışların sebebini aile içi ilişkilerdeki problemler sonucu ortaya çıktığını ve sosyokültürel faktörlerin bu sürece katkı sağlandığını savunmuştur.

Bireyin diğerleriyle, anne-babanın evlatlarıyla, toplumun bireyle olan ilişkilerine vurgu yapmıştır. Davranışın biyolojik faktörleri önemini kaybetmiştir (Geçtan, 2017: 222).

Horney'e göre evrensel normal bir psikoloji yoktur. Bir kültürde 'nevrotik' (anormal) olarak kabul edilen bir eylem bir başka kültürde 'normal' olarak kabul edilebilir. Genellikle 'nevroz' veya 'psikonevroz' kişide kaygı veya kaygıyla baş etme çabalarını, kişinin gerçeklik ile bağlantısının devam ettiği, toplumsal uyumun büyük oranda devam ettiği yani bozukluğun hafif olarak nitelendirildiği bir rahatsızlık örüntüsüdür.

Horney'in teorisinde en önemli kavram temel kaygıdır. Çocuk düşmanca bir dünyada kendisini yalnız, yetersiz ve savunmasız hissetmektedir. Bu kaygı, çocuğun anne-baba ile ilişkisinde güvenliğini bozacak bir durum yaşandığında ortaya çıkar. Aşırı sevgi veya ihmal; aşırı koruyuculuk veya baskı kurma, aile içi problemler örnek verilebilir. Çocuğun kaygı duymadan normal gelişimini sürdürmesi için koşulsuz bir sevgiyle sevildiğine inanması çok önemli bir husustur.

Horney'e göre, ebeveynlerin çocukların bireysel ihtiyaçlarını karşılamaması, aşağılayıcı tutumlar sergilemesi, yeterli sıcaklığı göstermemesi, ebeveyn anlaşmazlıklarında taraf tutma zorunda bırakılması, ilgisiz ve düzensiz davranışları çocukta nevrozlara sebep olabilmektedir. Bu olumsuz işleyiş çocukta temel kaygıyı oluşturur. Bu çocukta çaresiz ve yalnız olma hissiyatı yaratırken, aynı zamanda sosyal çevreye olan algısını da değiştirmiştir (Ryckman, 2006: 146). Örneğin, annesinin reddedici biri olarak algılayan bir çocuk, annesini anımsatabilecek herhangi bir kadınında kendisini reddedeceğinden korkabilir (Geçtan, 2016: 88).

Birey yaşadığı kaygı ve korku halinden kurtulmak için bazı davranış kalıpları edinir. Bu kalıplar kişiyi içinde bulunduğu gerilimden kurtararak, sosyal ilişkilerindeki rolünü de belirlemiş olur. Bu davranış kalıpları sevgi ve yakınlık, başkalarından izole olma ve bağımsızlığı koruma, insanlara karşı güç gösterisi ve insanları sindirme şeklinde kendini gösterebilir. Bu faktörler üç temel yaklaşım altında, kişilik tipleri olarak nitelendirilir. Bu kişilik tipleri ise, uysal tip, saldırgan tip ve kopuk tip olarak tanımlanır (Eren, 2017: 89).

Horney, kişiliğin gelişiminin sadece ilk çocukluk yıllarında geliştiği düşüncesiyle psikanalitik ekolden ayrılır. Horney, kişilik gelişiminin sadece çocukluk yıllarıyla sınırlı olmadığını orta yaş ve yetişkinlik dönemlerinde de devam ettiğini belirtmiştir (Aslan, 1992).

2.1.3.7.1. Temel Kaygı

Nevrozların dinamik merkezi kaygıdır. Kaygı olası bir tehlikeye karşı gösterilen duygusal bir tepkidir. Bu tepkilere, terleme, hızlı kalp atışı, titreme gibi fiziksel belirtiler de dahil olabilir. Tehlike yaşandığında verilen tepkiler korku ve kaygıdır fakat korkunun kaynağı belirgindir. Kaygının kaynağı ise belirgin değildir. Kişinin yaşadığı kaygının yoğunluğu içinde bulunduğu duruma verdiği anlam ile ölçülür. Kişi genellikle yaşadığı kaygının bilincindedir fakat bilincinde olmasa dahi kaygı kişinin yaşamında belirleyici bir rol oynayabilmektedir (Horney, 2020: 29-32).

İnsanlar yaşadıkları kaygıdan kurtulmak hiç için her türlü çabayı gösterirler. Çünkü yoğun kaygı katlanılması çok zor olan bir acıyı beraberinde getirir. Kaygı ile birlikte gelen katlanılması zor olan bir başka duygu ise çaresizlik duygusudur (Geçtan, 2018: 166).

Temel kaygı kızgınlığı ve bu kızgınlık sonucu ortaya çıkan düşmanca duyguların dışarıdan belli olmasına karşın oluşan korku duygusunu da içerisinde barındırır

(Geçtan, 2017: 234). Nevrotik kaygıyı oluşturan temel faktör düşmanca dürtülerdir (Horney, 2020: 44). Birey düşmanca duygularının belli olmaması için bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde duygularını bastırır. Düşmanca duyguların bastırılmasıyla oluşan kaygı değişik hallere bürünebilir (Geçtan, 2017: 235).

A: Birey tehlikenin kendi dürtülerinden kaynaklandığını hisseder.

B: Dış kaynaklı tehlikenin varlığı.

Düşmanlığın bastırılmasının sonucunda A bastırmanın bir sonucu olarak kabul edilebilir. B ise yansıtmayı ifade eder. A ve B iki farklı gruba ayrılabilir:

I: Kişi tehlikeyi benliğinde yaşar.

II: Tehlike başkalarına yönelir.

Bu sebeple dört temel kaygı grubu oluşur;

A.I: Kişi tehlikeyi kendi benliğinde yaşamaktadır. Kişi düşmanca duygularını kendi üzerine çeker. (Yükseklik fobisinin oluşması.)

A.II: Tehlike kendi benliğinde hissedilir fakat başkalarına yansıtılır. (İnsanlara bıçak vb. nesnelere zarar verme korkusu.)

B.I: Tehlike başkalarından geldiğini bilir fakat kendi benliğini de ilgilendirdiğini düşünür. (Fırtına korkusu)

B.II: Tehlike başkalarından gelmiştir ve başkalarını ilgilendirir.

Buradan yola çıkarak kaygının veya düşmanlığın öncelik sıralaması önemli değildir. Önemli olan husus kaygı ve düşmanlık duygularının ayrılmaz bir şekilde birbirlerine karışmış olmasıdır (Horney, 2020: 44).

Kaygıdan kurtulmanın dört farklı yöntemi vardır: İnkâr etmek; uyuşturmak, mantığa büründürmek; onu harekete geçirebilecek duygulardan, dürtülerden, düşüncelerden ve durumlardan kaçınmak (Horney, 2020: 44).

2.1.3.7.2. Nevrozların Genel Yapısı

Korkular ve bu korkulara karşı geliştirilen savunma ve çatışma için geliştirilen çabalara yol açan ruhsal rahatsızlıklara nevroz adı verilir. Nevrozlarda belirgin iki özellik bulunmaktadır: verilen tepkilerde katılık ve sahip olunan olanaklar ile başarılar arasında ki farklılıktır (Horney, 2020: 17-21). Nevrotik kişiler genellikle bulunduğu durum fark etmeksizin uyarıcılara karşı aynı tepki ile yaklaşır. Bu sebeple olayları çözmeye başarılı olamazlar (Geçtan, 2017: 232). Nevrotik birey dünya üzerinde ki her şeye hakkı olduğu düşüncesine sahiptir. Bu düşünce realiteden kopuktur. Gerçekten hakkı olduğu bir şeyi iddia edebileceği zaman fazlasıyla ürkek davranabilir (Horney,

2020: 72). Buradan yola çıkarak nevrotik eylemler bir bozulmayı simgelemektedirler ve kişi kendisinden beklenenleri karşılayabilecek düzeyde başarılı ve üretken değildir (Geçtan, 2017: 233). Nevrotik kişi ruhsal ihtiyaçları tarafından kışkırtılarak kendini tüketen ve bölünmüş bir hal alır. Kendine özel çözümlerine bağlı kalmaktan başka şansı yoktur (Horney, 2020: 60).

Nevrotik kişiliğin oluşmasında kültür de önemli bir rol oynamaktadır. Temel çatışmalardaki benzerlikler kişinin kendisi, aile üyeleri, arkadaşları ve bütün yönüyle keşfedebileceği bir gözlem sonucu öğrenilebilir. Horney bu şekilde gözlemlenen tutumları aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır:

- Duygusal Yakınlık ve Yakınlık Göstermeye Yönelik Tutumlar
- Benlik Değerlendirmesine Yönelik Tutumlar
- Kendini Ortaya Koymaya Yönelik Tutumlar
- Saldırganlık
- Cinsellik

Horney, temel kaygı ile mücadele girişimlerinde nevrotikleri karakterize eden nevrotik ihtiyaçlar belirlemiştir (Feist ve Feist, 2009: 170). Bu ihtiyaç grupları birbiri içine girmiştir.

2. Nevrotik Sevecenlik ve Onaylanma İhtiyacı: Başkalarının ihtiyaçlarını gözetip, onları hoş tutmaya ve onların onayını almaya duyulan ihtiyaçtır (Horney, 1991: 45).

3. Yaşamın Sorumluluğunu Üstlenecek Bir 'Eşe' Duyulan İhtiyaç: Özgüven eksikliği nevrotik kişiyi kendisinden daha güçlü bir eşe bağlanmaya yöneltir. Aşka aşırı değer verilir ve terk edilme korkusu duyulur.

4. Kendi Yaşamını Dar Alanlarla Sınırlandırmaya Yönelik Nevrotik İhtiyaç: Nevrotik kişi hayatını dar alanlarda yaşamaya ihtiyaç duyar. Göze çarpmamaya ve ikinci sırada olmaya dikkat eder (Feist ve Feist, 2009: 170).

5. Nevrotik Güç İhtiyacı: Güce yönelik bir hayranlık duyulur. Başkalarının boyun eğmesi istenir ve başkalarının bireyselliğine saygısız davranışlarda bulunulur.

6. Başkalarını Kullanmaya ve Olası Her Yoldan Onlardan Yararlanmaya Duyulan İhtiyaç: Sömürü odaklı düşünülür. (Para, cinsellik, duygu vb.). Diğerlerini kullandığını hissettiğinde gurur duygusu ön plana çıkar.

7. Toplumsal Alanda Göze Çarpmaya Ya da Saygınlığa Duyulan İhtiyaç: Bireyin öz değerini başkalarının kendisi ile ilgili görüşleri belirler. Yapılan her eylem saygınlık kazanma amacına yönelik planlanır.

8. Kişisel Hayranlığa Duyulan Nevrotik İhtiyaç: Kendi özüne karşı şişirilmiş narsisizm imajı söz konusudur. Öz değeri imajını gerçekleştirmesine ve çevre tarafından hayranlık duyulmasına bağlıdır.

9. Kişisel Başarıya Yönelik Nevrotik Hırs: Öz değerini en iyi sporcu, yazar vs. olmasına bağlıdır. Eylemleri ile başkalarını geride bırakma ihtiyacı söz konusudur.

10. Öz- Yeterliliğe ve Bağımsızlığa Duyulan Nevrotik İhtiyaç: Kimseye ihtiyaç duymama, hiçbir yakınlığa bağlı kalmamaya ihtiyaç duyarlar. İnsanlarla mesafe nevrotik kişiyi güvende hissettirir (Horney, 1991: 46-49).

11. Kusursuzluğa ve Yanılmazlığa Duyulan Nevrotik İhtiyaç: Mükemmelliğe ulaşmak için çaba gösterilir. Hata yapmaktan ve kusur işlemekten korku duyulur. Zayıflıklarını diğerlerinden gizlemek için çaba gösterirler (Feist ve Feist, 2009: 170).

2.1.3.7.3. Nevrotik Eğilimler ve Nevrotik Kişilik Tipleri

Ailesi ve bulunduğu çevre tarafından ezilen çocuk, kendisine düşmanca gelen dünyadan korunmak ve kendi varlığını devam ettirebilmek için çaba gösterir. Bilinçsizce kendi güçsüzlük ve korkularına rağmen savaşıma yöntemleri geliştirir. Yöntem geliştirmekle kalmaz aynı zamanda, kişiliğin değişmez yönleri olan kalıcı kişilik eğilimleri de edinmiş olur. Bu eğilimler 'Nevrotik eğilimler'dir. Bu eğilimler önce karmaşık bir halde olsalar bile zamanla üç temel gelişim doğrultusunda belirginleşirler: Çocuk bu durumda insanlara yönelebilir, onlara karşı durabilir veya onlardan uzaklaşabilir (Horney, 1991: 34).

1. İnsanlara Yaklaşan (Uysal) Tip

Uysal tipler, çaresizliklerinin farkındadırlar ve diğer insanların sevgi ve onaylarını kazanmaya çalışarak kendilerini güçlü olarak algıladıkları kişi veya gruplara bağlarlar. Bu sayede temel kaygıya karşı kendilerini güvence ve kontrol altına alırlar. Horney'e göre, uysal tip boyun eğme ve kendi bireysellik iddialarından vazgeçerek kişilerarası ilişkilerindeki olası gerilimi yatıştırır. Bu bireyler kendilerini başkalarının görüş ve düşüncelerine göre değerlendirir. Sevgi ve güvenlik için diğer

kişilere aşırı bağımlı hale gelirler (Coolidge, Moor, Yamazaki, Stewart, Segal, 2001). Kişi kendini diğerlerinin emri altında ve onlara bağımlı yaşamaya bağlı kılar. Daha fazlasını istemek ve bunun için çaba göstermek tehlikeli gelir. Başkalarıyla paylaşmadıkça yediğinden, içtiğinden ve diğer etkinliklerden zevk alamaz. Başkaları ile bir arada olunmadığında dış görünüşlerini ihmal eden bir yapıyı sahiptirler. Uysal kişi için sevgi ve fedakârlık birbirlerine bağlı kavramlardır. Sevgi fedakârlıktır mottosunu edinmişlerdir (Horney, 2020: 240-245). Uysal bireyler o kadar az beklentiye sahiptir ki yalnızca insanların kendilerine iyi davranmaları ve yol göstermeleri gerektiğini; yalnız, herkesi mutlu etmeye çalışan ve kimseye zarar vermemeye dikkat eden bir kişi olarak bilmeleri gerektiğini düşünürler. Kendi aşırı duyarlılığının, gizli düşmanlığının ve insanlardan beklediği isteklerinin kişilerarası ilişkilerini yıprattığının farkında değildir. Diğerlerinde bıraktığı izlenimi ve gösterilen tepkiyi anlamlandıramamaktadır. Arkadaş, evlilik, aşk ve iş ilişkilerindeki tatminsizliğini değerlendiremez. Diğerlerinin hatalı olduğunu, kendisine saygısızca davrandıklarını, kendisini kötü anlamda kullandıklarını veya kendisinin sevilmeyen insan kategorisinde olduğunu düşünmektedir. Bunun sonucunda ise bir hayalin peşinden koşarcasına sevginin peşinden koşan bir birey haline gelmektedirler (Horney, 1980: 110-111).

2. İnsanlara Karşı Olan (Saldırgan) Tip

Birey çevresindekilerin kendisine düşman ve ikiyüzlü olduğuna dair bir inanç geliştirir. Kendilerini korumak ve intikam almak için bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde çevresiyle kavga eder. Diğerlerinin duygu ve niyetlerine güvenmezler ve her şekilde isyan ederler. Güçlü olmak saldırgan tip için çok önemlidir (Horney, 1991: 34) ve (Coolidge, Moor, Yamazaki, Stewart, Segal, 2001). Kendisinden daha güçlü, başarılı, üstün bir kişiye dayanamaz ve onu yenilgiye uğratmak için elinden geleni yapar. Saldırgan tip diğer insanların kötü niyetli, iki yüzlü ve hilekâr olduğuna inanır (Horney, 2020: 221). Diğerleri ona kötülük yapmadan kendisi kötülük yapmak ister ve insanları sömürür. Ancak bir kazançları olduğunda ilişkiye girerler. Bu tip ile ilişkiler genellikle sık ve acı verici olabilir (Burger, 2006: 175). Saldırgan tip için kendi dediğini yaptırmak önemlidir. İnsanların isteklerini o anda ve tam olarak yerine getirmelerini ister. Aksi takdirde saldırgan kişi için sürekli öfke durumunu ortaya çıkarır. Sabırsızlık, güçlü olma çabası bu tavır ile yakından alakalıdır. Olası bir

gecikme, sırada bekleme nevrotik kişi için öfke kaynağıdır. Çoğu zaman bu öfkeli hal fark edilmez.

Saldırgan birey için hiçbir zaman boyun eğmemek bir güç kaynağıdır. Bir fikri kabul etmek, öğüt almak, doğru olduğu düşünülse bile nevrotik kişi için bir zayıflık göstergesidir. Bu öğüdü veya fikri kabul etme düşüncesi isyan duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu düşünceye sahip olan kişiler daima karşı tarafta yer almak gerektiğine inanırlar. Boyun eğme korkusu ile karşı fikri savunmak durumunda kalırlar. Kendilerinin dünyaya ayak uydurması yerine dünyanın kendilerine ayak uydurması gerektiğine inanırlar (Horney, 1980: 168).

3. İnsanlardan Uzaklaşan (Kopuk) Tip

Kopuk tiplerin aidiyet duyguları veya savaşıma şevkleri oldukça azdır. Başkalarından uzak kaldıkları gibi kendilerinden de uzak kalırlar. Duygusal deneyimler karşısında hissizleşirler ve kendi kimlik ve arzularının ne olduğu konusunda bir kaniya varmakta zorluk çekerler. Bilinçli veya bilinçsiz olarak diğer insanlarla duygusal bir ilişki içerisine girmekten kaçınırlar (Coolidge, Moor, Yamazaki, Stewart, Segal, 2001). Kopuk tiplerin başkalarından uzak durma ihtiyacı kendini sevgide, iş birliğinde, rekabette veya kavgada bir şekilde katılmamaya yönelik bir kararı beraberinde getirir. Adeta çevrelerine kimsenin giremeyeceği bir çember çizerler. Kopuk tip için öz yeterliliğe sahip olmak çok önemlidir. Onlar için en iyisi hiçbir şeye önem vermemektir. Bir şeyden haz duyabilirler fakat bu haz kaynağı başkalarıyla birliktelik içeriyorsa bundan vazgeçmek daha güvenlidir (Horney, 1991). Kendisine ait bir dünya kurar (Horney, 1991: 35). ‘Umurumda değil’ mottosunu edinir ve çekilme ile birlikte gelen çatışmanın yokluğunda kendini güvende hisseder. Kopuk tip adeta kendisi ve yaşamın seyircisi konumundadır. Bir başkasıyla karşılaşma olasılığına karşı fazlasıyla tetiktedir. Acil bir durumda dahil yardım istemeyebilir. Mesafeli ilişkilerde zevk alabilse dahi duygusal yakınlık kurmamaya dikkat eder. Mesafeli ilişkisi sadece yardım ve cinsel ilişki ile sınırlandırılır (Horney, 2020: 289-294).

2.1.4. Kişiliği Değerlendirme Yöntemleri

Kişiliğin ölçülüp değerlendirilmesinde iki farklı teknik kullanılmaktadır. Birincisi, gözlem yöntemidir. Bireyleri doğal ve yapay ortamlarda gözlemleyerek

değerlendirir. Sıklıkla kullanılan ikinci teknik ise, kişilik testleridir (Tos, 2007). Kişilik testleri objektif ve projektif testler olarak ikiye ayrılır.

2.1.4.1. Objektif Testler

Kişinin kendisini sözel olarak anlatmasıyla veya kâğıt, kalem aracılığıyla bilgilerin alındığı yöntemdir (Kılıç, 2019).

Çeşitli kişilik yapılarını ölçmek için bir araya getirilmiş ölçekler kişilik profilini ortaya çıkarır (Koptage1-İlal, 2001: 204).

- 1.Klinik İşlevli Kişilik Testleri
- 2.Kişilik Değerlendirme Envanteri
- 3.Rorschach Testi
4. Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri (MMPI)

2. Normal Kişilik Testleri

- 16 PF Kişilik Envanteri
- Kalifornia Psikolojik Envanteri (CPI)
- Edwards Kişisel Tercih Envanteri
- Beş Faktör Kişilik Envanteri
- Üç Boyutlu Karen Horney Kişilik Envanteri
- Beş Büyük Kişilik Envanteri
- Eysenck Kişilik Envanteri

3.Kişiliğin Belirli Bir Boyutunu Ölçen Testler

1. Açık ve Kapalı Bir Biçimde Düzenlenen Saygınlık Testleri
2. Tip A- Tip B Kişilik Testleri
3. Rotter Kontrol Odağı Ölçeği
4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

2.1.4.2.Projektif Testler

Projektif testler bireyin ruhsal yaşamını yansıtmalarını amaçlayan bir ölçüm aracıdır. Birey, test uyarana verdiği reaksiyonlar ile kendi iç dünyasına dair özellikleri yansıtır (Koptage1- İlal, 2001: 207).

1. Tematik Kavrama Testi
2. Rorschach Testi

3. Louisa Düss Psikanalitik Öykü Testi (Farklı anne-baba tutum bileşenlerinin horney'in nevrotik kişilik tiplerini yordayıcı etkisi (Kılıç, 2019).

2.2. Evlilik

Evlilik, aynı evin içinde bir araya gelen bireyler için hem psikolojik hem fizyolojik hem de sosyal manada mutlu ve sağlıklı bir yaşam oluşturabilmektir (Yalçın Aktosun, 2010: 51).

Evlilik, farklı cinsiyetten iki kişinin bir araya gelmesiyle aynı evi ve hayatı paylaşmak, çocuk sahibi olmak ve yetiştirmek gibi maksatlar ile birbirleriyle yaptıkları bir anlaşmadır. Evlilik kadın ve erkeği, 'karı-koca' olarak birbirine bağlayan, dünyaya gelecek çocuklarına statü kazandıracak ve toplumsal olarak 'devletin' kontrol, hak ve yetki hakkına sahip olan legal bir ilişki şeklidir. Bu ilişki şeklinde devletin hak ve iddiaları olduğu kadar toplumsal kurallar, inançlar ve geleneklerde söz sahibidir (Yavuzer, 2011: 21-22).

İlmen (2020)'ye göre, evlilik tanımları tanım yapan bireylerin çalışma alanlarına göre farklılaşarak dört kategori altında toplanmıştır:

- Toplumsal/kültürel bir sistem veya sözleşme olarak tanımlayanlar
- Yasal bir ilişki/birliktelik olarak tanımlayanlar
- Aile oluşturmanın ilk adımı olarak tanımlayanlar
- Karşılıklı ihtiyaçları karşılayan birliktelik olarak tanımlayanlar

Evliliği toplumsal/kültürel bir sistem veya sözleşme olarak tanımlayanlara göre: toplumu oluşturan insanlardır. Toplumun temel taşı ise ailedir. Aileyi oluşturan ise evliliktir (Çetinkaya, 2004: 1). Evlilik toplumsaldır. Çünkü kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi onaylayan yapı toplumdur (Doğan, 2016: 214).

Evliliği Yasal bir ilişki/birliktelik olarak tanımlayanlara göre: erkek ve kadın ilişkisini meşru (yasal) bir temele dayandıran sisteme evlilik denir (Doğan, 2016: 214)

Evliliği aile oluşturmanın ilk adımı olarak tanımlayanlara göre: kadın ve erkeğin yasal yollar ile bir araya gelmeleri sonucunda kurulan evlilik karı ve kocadan oluşur. Bu birliktelik aynı zamanda aileyi meydana getirir. Aile daha sonra çocukların dünyaya gelmesiyle büyümektedir (Çetinkaya, 2004: 1). Birleşik krallıktaki çoğu insana göre evlilik ailenin çekirdeğidir (Giddens, 2002: 245).

Evliliği karşılıklı ihtiyaçları karşılayan birliktelik olarak tanımlayanlara göre: evlilik eşler arasındaki doyumun hissedilebildiği, çatışmaların çözüme ulaşabildiği, birlikte yapılabilen aktivite ve etkinliklerin varlığı ve karşılıklı beklentilerin karşılanabildiği bir yapıdır (Locke, Wallace, 1959: 251-255).

Saygılı (2010) evlilik kurumunun dört temel fonksiyonunu açıklamıştır:

1. Cinsel ihtiyaçların karşılanması
2. Ekonomik İşbirliğinin Sağlanması
3. Üreme ve çoğalma ortamının sağlanması
4. Çocuğun Yetiştirilmesi, bakım ve eğitimi (Sefa Saygılı, Evlilikte

Mutluluk Sanatı, Elit Kültür Yayınları, 16.baskı, 2010, s.10-11).

2.2.1. Evliliğin Temel İşlevleri

Özgüven (2020), evliliği oluşturan amaçların dört temel işlevden meydana geldiğini belirtmiştir. Bunlar: biyolojik işlev, sosyal işlev, psikolojik işlev ve ekonomik işlevdir.

2.2.1.1. Biyolojik İşlev

Evliliğin en önemli işlevlerinden biri cinsel dürtüleri doygunluğa ulaştırmaktır. Eşlerin birbirlerinin cinsel istek ve ihtiyaçlarını karşılaması ve doyuma ulaştırması önemli bir husustur. Biyolojik bir gereksinim olan cinsellik evliliğin temel yapı taşıdır. Cinselliğin bir sonucu olarak da çocuk sahibi olma ve yetiştirme gibi ihtiyaçların karşılanabileceği belirtilmektedir (Özgüven, 2020: 19-20).

2.2.1.2.Sosyal İşlev

Evlilikte sosyal ihtiyaçların doyumu, eşlerin dayanışma içinde olmasıyla, gelecek günlere güvenle bakabilmeleriyle, birbirlerinden gurur duyabilmeleriyle, toplumda yer edinebilmeleriyle, birbirlerine her konuda destek, koruma ve yaşamsal faaliyetlerinin giderilmesiyle oluşmaktadır (Özgüven, 2020).

2.2.1.3. Psikolojik İşlev

Her insan sevilmek, beğenilmek ister. Evlilikte ise sevildiğini ve beğenildiğini hissetmek eşler için çok önemlidir. Sevgi ile birlikte eş ilişkileri doyuma ulaşmakta, acı ve tatlı olaylara birlikte göğüs gerebilme ve birlikte olmanın verdiği haz yaşanmaktadır. Eşler birbirini ne kadar koşulsuz sevebilirse ilişkilerinden o kadar doyum almaktadırlar (Özgüven, 2020).

2.2.1.4. Ekonomik İşlev

Eşler çağdaş yaşam tarzına ayak uydurabilmek, tüketimleri ve faturalarını ödeyebilmek amacıyla çalışmak durumundadır. Geleneksel toplumlarda çalışmayan kadın sanayi ve bilgi toplumunda çalışan bir konuma gelmiştir. Ekonomik işlevleri sürdürmede sadece erkek değil kadın da katkıda bulunmaktadır (Kır, 2011).

2.3. Karşılıklı Bağımlılık Kuramı ve Yatırım Modeli

Thibaut ve Kelley'nin 1959 yılında yayınladıkları Grupların Sosyal Psikolojisi (The Social Psychology Of Group) adlı kitaplarında karşılıklı bağımlılık teorisinden ilk kez bahsedilmiştir. Bu kitapta teori daha çok grup yapısı ve grup dinamikleri üzerinden anlatılmıştır. Daha sonra Thibaut ve Kelley kuramlarını 1969 yılında genişleterek kişiler arası ilişkiler: Bir Karşılıklı Bağımlılık Kuramı (Interpersonal Relations: A Theory Of Interdependent) isimli kitaplarını 1978 yılında teorilerini duygusal ilişkileri temel alarak yayımlamışlardır (Büyükşahin, 2006: 6).

Kişilerarası ilişkilerin özü etkileşimden gelmektedir. İki kişinin tekrarlanan durumlarda birbirleriyle etkileşim halinde olmaları o kişilerin ilişki kurduğunu göstermektedir. Etkileşimden bahsedilirken iki kişinin birbirleriyle iletişim halinde olmaları kastedilmektedir. Etkileşimde en az bir kişinin eylemleri, diğer kişiyi etkiliyor olmalıdır (Thibaut, Kelley, 1950: 10).

Bireylerin etkileşimleri incelendiğinde, etkileşimin hangi kişiler arasında olduğu ve hangi amaçla etkileşime girdikleri önemlidir. Tüm çiftlerin etkileşime girdiği gözlemlenemeyebilir veya bazı çiftler yapabilecekleri davranışların yalnızca bir kısmını gerçekleştirebilmektedir. Bireyler için farklı ilişki ortamları farklı sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Bazı ilişkiler daha tatmin edici olabilir. Tatmin edici etkileşimler davranışların tekrarlanma ve yok olma eğiliminde belirleyici olmaktadır. Etkileşimin sonuçları bir kişinin ilişki içinde aldığı ödüller ve katlanmış olduğu maliyetler ile açıklanabilmektedir. Ödül derken kişinin ilişkiden aldığı zevk ve tatminlerden bahsedilmektedir (Thibaut, Kelley, 1950: 12).

İstikrarlı bir ilişkinin sürdürülebilmesi için diğer rakip ilişkilerdeki veya mevcut ilişkiideki bireylerin, faaliyetlerini olumlu bir şekilde karşılaştırdıkları maliyetler, ödüller ve ekonomiler yönünde kazançlı bir durumda olması gerekmektedir (Thibaut, Kelley, 1950: 49).

Tercih ve seçimler kişisel çıkar arayışından daha fazlasını yansıtmaktadır. Bir ilişki oluşturmayı tercih etmede ilişki kurulacak partner ile ilgili bilgi, ilişkinin geleceği hakkında hedefler ve sosyal kurallar gibi daha geniş çerçevede düşünülmektedir (Akt. Rusbult ve Buunk, 1993: 177). Bu tür tercihlere motivasyon dönüşümü denilmektedir. Bu düşünce tarzı ile kişi kişisel çıkarlarından vazgeçerek daha geniş etkileşim hedefleri temelinde hareket etmektedir. Birçok dönüşüm sağlıklı, uzun vadeli ve faydalıdır. Bireyler kendileri için anında fayda beklemek yerine partnerleri için ödüller meydana getirebilirler. Örneğin Viktor iş birliği niyetini göstermek için Anna'nın belirlediği ev işlerini yapabilir. Veya arzu edilen gidişat için bazı eylemlerden vazgeçebilmektedirler. Örneğin Anna erkek arkadaşlarıyla geçirdiği zamanı kısıtlayabilir çünkü bu tür buluşmalar Viktor için bir tehdit unsuru olabilir. Partnerlerin olumlu yaşam olayları diğeri için de dolaylı olarak ödül niteliği haline gelebilmektedir. Örneğin Anna iş yerinde terfi ettiğinde Viktor' da mutlu olur. Partnerler kendilerini geçici eşitsizliklere toleranslı kılabilirler (Rusbult, Buunk, 1993: 177).

Buradan hareketle karşılıklı bağımlılık teorisi bireylerin sadece ödüllendirici etkileşimler deneyimledikleri kişileri çekici buldukları şeklindeki basit fikrin ötesine geçerek duyguların, tercihlerin ve seçimlerin ilişkileri daha geniş yönleriyle renklendiğini vurgulamaktadır. Teori özellikle her bireyin diğerrinin sonuçlarını etkileme yeteneğine dayanan iki birey arasındaki karşılıklı bağımlılık yapısına dikkat çekmektedir. Sonuç kontrolü ve bağımlılığı karakterize ederek karşılıklı bağımlılığın 4 özelliğine değinilecek olursa; bireyin eşine ve ortak faaliyetlerine bağımlı olma derecesi, partnerlerin karşılıklı ve tek taraflı olarak birbirlerine bağımlı veya ihtiyaç duyma derecesi (örneğin, Anna Viktor'un tek duygusal kaynağı olabilirken, Anna'nın birden fazla yakın dostu olabilir). Ortak sonuçlar için tercihlerin çatışma ile karar verme derecesi (Örneğin, Anna Viktor'dan daha fazla bağımsızlık isteyebilir. Onun tarafından kıskançlık ve güvensizlik hissederken kendini köşeye sıkışmış hissedebilir. Bu durum çıkar çatışmalarını meydana getirebilir). Son olarak bağımlılığın ortak ve bireysel kontrolü ne derecede içerdiğinden bahsedilmektedir.

Karşılıklı bağımlılık partnerlerin yakın bir ilişki içinde birbirlerinin deneyimlerini etkilediklerini ve araçsal destek sevgi, cinsel tatmin ve duygusal yakınlık gibi sonuçlar elde etmek için birbirlerine ihtiyaç duyduklarını vurgulamaktadır. İlişki içerisindeki iki önemli özellik ilişkiden alınan doyum düzeyi

ve bağımlılık derecesidir. İlişkiden alınan doyum düzeyi bireyin ilişkisini olumlu yönde değerlendirmesini ve ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığını değerlendirme derecesiyle ilgilidir. Doyum ilişki içindeki tüm pozitif ve negatif duyguları içerisinde barındırmaktadır. Bağımlılık derecesi ise bireyin iyi sonuçlar elde edebilmek amacıyla ilişkiye ne derece güvendiğiyle alakalıdır (Rusbult, Buunk, 1993: 178-179).

Bir ilişkinin yeterliliği değerlendirilirken iki önemli tür standarttan bahsedilir. Bunlardan birincisi seçenekler için karşılaştırma düzeyi olarak adlandırılan ilişki içindeki bireyin ilişkinin ‘çekiciliğini’ değerlendirdiği ve kişiye ne kadar tatmin edici geldiğini değerlendirdiği kısımdır. İkinci standart ise alternatifler için karşılaştırma düzeyi olarak adlandırılan bireyin ilişkide kalıp kalmayacağını belirleyen standarttır. Karşılaştırma düzeyi bireyin içinde bulunduğu ilişkiyi, ödül ve maliyetlerini ‘hak ettiği’ bağlamında düşünerek değerlendirilir. Karşılaştırma seviyesinin üzerinde olan ilişkiler ‘tatmin edici’ ve birey için çekici gelirken. Karşılaştırma seviyesinin altında kalan ilişkiler ise ‘tatmin edici değildir’ ve çekici gelmeyecektir. Karşılaştırma seviyesi bireylerin doğrudan deneyimledikleri ve sembolik olarak bildikleri tüm sonuçlardan etkilenmektedir. Karşılaştırma düzeyi mevcut alternatiflerin varlığında düzeyin altında kalırsa bireyin ilişkiyi terk edeceği sonucuna varılabilmektedir. Karşılaştırma düzeyinin yüksekliği diğer alternatiflerin aksine bireyin en iyisini ve en tatmin edici şekilde deneyimlediği, ödül-maliyet pozisyonlarına bağlıdır. Buradan sonuçla bir ilişki karşılaştırma seviyesinin üzerinde kalacak ve sürdürülebilir olacaksa karşılaştırma seviyesinin altında kalan pozisyonların ilişki içerisinde ayıklanması gerekmektedir (Thibaut, Kelley, 1950: 21-22).

	İstikrarlı ilişki.	İstikrarsız ilişki
Doyum yüksek	Sonuç = Karşılaştırma düzeyi > Seçenekler için karşılaştırma düzeyi (a) (3)	Sonuç = Karşılaştırma düzeyi < Seçenekler için karşılaştırma düzeyi (b) (2)
Doyum düşük	Sonuç < Karşılaştırma düzeyi > Seçenekler için karşılaştırma düzeyi (c) (1)	Sonuç < Karşılaştırma düzeyi > Seçenekler için karşılaştırma düzeyi (d) (4)

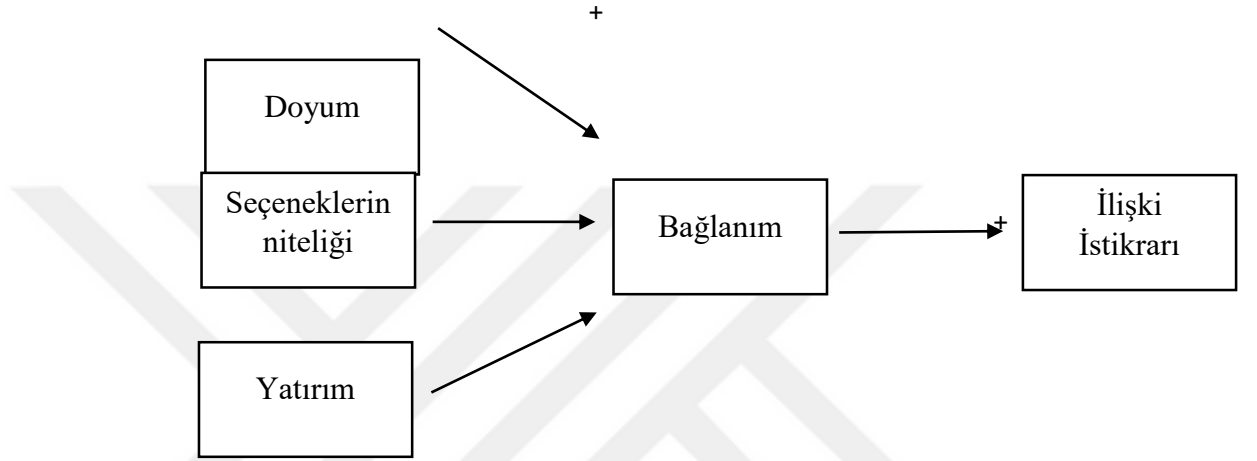
Şekil 2. Doyum ve İstikrarı Etkileyen Dört Koşul (Hovardaoğlu, 1996: 14).

2.3.1. Yatırım Modeli

Yatırım modeli, bireylerin ilişkide kalma-kalmama davranışlarını, romantik ilişkilerdeki doyum ve bağımlılık seviyesiyle açıklamaya çalışmaktadır. İlişkide kalma ve kalmama davranışları ilişkinin istikrarını göstermektedir (Rusbult, 1980,1983.).

Yatırım modeli, karşılıklı bağımlılık kuramında mevcut olan doyum ve seçeneklerin niteliği kavramlarına ek olarak yatırımın büyüklüğü kavramını kazandırmıştır (Halat,2009).

Karşılıklı Bağımlılık teorisi sonrasında yatırım modeli kişilerin ilişki süreçlerinde yüksek ödüllerin ve düşük maliyetlerin olduğu, karşılaştırma düzeylerini aştıkları ve genelleştirilmiş beklentilerin olduğu ilişkilerin bireyler tarafından doyum sağlanan ilişki hali olduğunu belirtmiştir (Rusbult, 1983: 101-117.)

Şekil 3. Yatırım Modeline Göre Bağlılık ve İlişki İstikrarı (Impett, Beals, & Peplau, 2001).

2.3.1.1. Bağlanım

Yatırım Modeli teorisini açıklarken öncelikle üç ana bağımlılık ilkesini tanımlamaktadır. Karşılıklı bağımlılık teorisinde olduğu gibi yatırım modeli de bağımlılığı arttıran faktörlerin ilişkiden alınan doyum düzeyinin yüksekliği ile diğer alternatif seçeneklerinin zayıf olduğu bir ilişki yaşantısı olduğunu savunmaktadır. Yatırım modeli bunlara ek olarak yatırım miktarının yüksek olmasının da bağımlılığı arttıracığını savunmaktadır (Agnew, Lange, Rusbult, Langston, 1998).

Bağlanım, bir ilişkinin istikrarı için, öznel olarak deneyimlenen ve psikolojik bağlanma ve beraberinde motivasyona sebebiyet veren kavramsal ve duygusal bileşenleri içerisinde barındıran bir olgudur. Yatırım modeline göre bağlanım düzeyi üç temel faktörden etkilenmektedir: doyum düzeyi, seçeneklerin niteliği ve yatırım miktarıdır. Yatırım modeline göre bu üç faktör bir araya geldiklerinde bağlanımı oluşturmaktadır (Halat, 2009. S.14).

Yatırım Modeli, doyum düzeyi ve alternatif seçeneklerin bağlanımı yeterince açıklamadığını savunmaktadır. Bağlanım sadece ilişkiden alınan doyum ve tatminlere

bağlı olsaydı kişi başka yerde bu beklentilerini karşılamış olduğunda veya alternatifin kalitesinin yüksek olduğu bir durumda çok az ilişki bu durumlara dayanıklı olabilirdi, ilişkilerde problemler meydana gelebilirdi fakat gerçek durumlarda bireyler ilişkilerinden doyum almadığında veya çekici bir alternatifleri olduğunda bile ilişkiler devamlılığını sürdürmektedirler (Rusbult, Martz, Agnew, 1998: 359).

Rusbult, yatırım modelinde bağlanım kavramını açıklarken karşılıklı bağımlılık kuramından kuramına eklediği doyum düzeyi ve seçeneklerin niteliği kavramının ilişkileri açıklamada yeterli olmadığını düşünerek yeni bir kavram olan yatırım kavramını eklemiştir. Sırasıyla bu kavramlar açıklanacaktır (Zeren, 2020: 12-13).

2.3.1.2. İlişki Doyumu

Karşılıklı bağımlılık teorisinde belirtildiği gibi bir ilişkiden alınan ödüller o ilişkiden elden edilen maliyetlere ve sonuçlara göre değerlendirilir. Sonuçlar, daha öncede bahsedilen karşılıklı bağımlılık teorisinin bir terimi olan karşılaştırma düzeyidir. Öznel bir standarttır ve bireyler sonuçları beklentileri ile karşılaştırılır. İlişkiden alınan doyum düzeyi karşılaştırma düzeyi ve ilişkiden alınan sonuçlara göre belirlenir. Sonuçlar karşılaştırma seviyesinin üstünde ise kişi ilişkiden doyum almaktadır; eğer sonuçlar öznel standardın altında ise kişi ilişkiden doyum almamaktadır ve memnuniyetsizlik oluşur. Buradan yola çıkarak ilişkiden alınan doyum, bireylerin içinde yaşadığı ilişkide deneyimledikleri olumlu ve olumsuz durumlarıdır (Le, Agnew, 2003: 38-39). Bireylerin doyum düzeylerini belirlemelerinde başka bir perspektiften incelenirse karşılaştırma düzeyinin bireyin hem şu an ki ilişkisini ve hem de geçmişte yaşadığı ilişkilerinden elde ettiği kazançları değerlendirdiği ve çevresinde olan diğer partnerlerin ilişkilerini gözlemlemesi sonucunda oluştuğu düşünülmektedir. Bunun sonucunda birey mevcut ilişkisine yönelik doyum düzeyini belirlemiş olur (Büyükşahin, 2006: 27).

Partnerler çok sık tartışmıyorsa (yani az maliyete sebep oluyorsa) ve ilişkilerinden beklentileri çok fazla değilse (yani karşılaştırma düzeylerini düşük seviyede tutuyorlarsa) ve birlikte ortak faaliyetlerde bulunuyorlarsa birlikte olmaktan daha fazla memnuniyet ve doyum alırlar. Bu doyum düzeyi bireylerin ilişkide kalış sürelerini artırmaktadır. İlişkide kalış sürelerini etkileyen iki farklı faktör bulunmaktadır: Alternatif seçeneği ve yatırım boyutudur. Bireyler için alternatif seçeneklerinin azlığı, ilişkileri daha kararlı bir şekilde yürütmeye sebep olmaktadır.

Alternatif seçeneklerinin fazla olduğu birey ilişkisine daha az bağlı olmaktadır (Rusbult, 1983: 101-117.)

Bireyler ilişkilerini ne kadar iyi değerlendiriyorlarsa ilişkilerinden o kadar doyum alıyorlar demektir. İlişkilerde ödüllerin, maliyetleri geçtiği konumlarda, bireylerin yakınlık, mahremiyet, cinsellik ve beraberlik ihtiyaçlarını karşılanması ilişkiden alınan doyumunu yükseltir ve ilişkinin devam etmesine katkı sağlar (İdiz, 2009: 4).

2.3.1.3. Seçeneklerin Niteliği

Yatırım modelinin diğer bir özelliği olan seçeneklerin niteliği kavramı çekici bir alternatifin bireyin mevcut ilişkisinde alacağı ödüllerden daha üstün ödüller alacağına inandırıyor ise kişi o alternatife doğru yaklaşmasına ve mevcut ilişkisinden uzaklaşmasına sebep olabilir. Herhangi bir alternatifin olmaması ve daha iyi seçeneklerin olmadığı bir durumda kişi mevcut ilişkisine devam edebilir veya ilişkiyi bırakabilir. Çekici alternatifler sadece başka insanlar ve diğer ilişkiler olmamaktadır. Örneğin kişinin yapmaktan zevk aldığı hobiler, arkadaşlar ile zaman geçirmek veya yalnız kalmak birey için çekici gelen seçenekler olabilir (Le, Agnew, 2003: 38-39 ve Kaynak, 2014: 28).

Rusbult, (1983) göre, bireyin ilişkide kalma veya ayrılma kararlarını etkileyen faktörlerden biriside zayıf seçeneklerdir. Alternatif olarak zayıf seçeneklerin bulunması bireyin mevcut ilişkisinde daha kararlı bir şekilde bulunmasını sağlamaktadır.

2.3.1.4. Yatırım Miktarı

Yatırım modeline göre, ilişki istikrarını belirleyen son öge yatırımlardır. İlişkiye çok sayıda kaynak yatırmak ilişkiye bağlı kalmayı artırmaktadır. Yatırım iki farklı şekilde yapılabilmektedir: ilki içsel yatırımdır. İçsel yatırımlar zaman, duygusal çaba ve kendini ifade etme gibi doğrudan ilişkiye yapılan kaynaklardır. Dışsal yatırımlar ise ilişkiyle bağlantılı hale geldiğinde oluşmaktadır. Örneğin, ortak arkadaşlıklar, paylaşılan anılar, ortak maddi varlıklar, kişiler, nesnelere vb. Yatırımı yapılan kaynaklar beraberinde ödülü ve maliyeti getirir. Paylaşılan güzel anılar ödül olabilirken, maddi yatırımlar ve duygusal çabalar maliyetli hale gelebilmektedir. Bir

ilişkiyi terk etmek yatırılan kaynakları feda etmek anlamına gelir (Rusbult, 1983: 101-117.)

Bağlılık ilişkiye kaynak yatırımı yapıldıkça artmaktadır. İlişki daha değerli hale geldikçe (daha az maliyetin, daha fazla ödülün olduğu ilişki hali) alternatif kalitesi düştükçe ve bireylerin ilişkilerine yatırımları arttıkça bağlılıkta bu oranda yükselmektedir. Fakat dikkat edilmesi gereken bir diğer faktör ise ilişki içerisinde yüksek yatırımların yapıldığı, alternatif seçenek ve kalitesinin düşük olduğu ilişkilerde, birey kendini tatmin hissetmeyebilir ve ilişkisini çekici bulmayabilir fakat ilişkisine bağlı olabilmektedir (Rusbult, 1980: 175).

2.4. İlgili Araştırmalar

2.4.1. Kişilik Özellikleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Kılıç'ın (2019) farklı anne-baba tutum bileşenlerinin nevrotik kişilik tipleri üzerindeki yordayıcı etkisini incelediği çalışmada demokratik anne-baba tutumunun kopuk tip puanlarını düşürdüğü görülmüştür.

Sudak ve Zehir'in (2013) yaptığı kişilik tipleri, duygusal zekâ, iş tatmini ilişkisi üzerine yapılan çalışmalarında uyumluluk, sorumluluk, duygusal denge ve deneyime açıklık kişilik tiplerinin duygusal zekâyı pozitif yönde etkilediği görülmüştür.

Ercan ve Eryılmaz'ın (2013) yetişkinlik döneminde romantik yakınlığı kimin başlattığını kişilik özellikleri ve kimlik statüleri üzerinden inceleyen bir çalışmada romantik ilişkilerde kişilik özelliklerinin önemli bir rolü olduğu sonucuna varılmıştır ve romantik yakınlığı başlatmada dışa dönüklük ve deneyime açıklık kişilik özelliklerinin önemli bir yordayıcı olduğu görülmüştür.

Basım, Çetin ve Tabak (2009) 124 kadın ve 128 erkek olmak üzere 302 kişi ile yaptıkları beş faktör kişilik özelliklerinin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarını incelediği bir çalışmada kişilerarası çatışma çözme yaklaşımı sergileyen kişilik tiplerinin gelişime açıklık, dışadönüklük, uyumluluk ve öz disiplinlik puanlarının yüksek olan kişiler olduğu gözlemlenmiştir. Gelişime açıklığı düşük, içedönük ve uyumluluğu düşük kişilerin ise yüzleşmeden kaçındıkları görülmüştür.

Cömert'in (2020) 308 yetişkin bireyle yaptığı ilişki doyumu ile empati, kıskançlık ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada romantik ilişki yaşayan bireylerde ilişki doyumu ile dışadönüklük kişilik özelliği arasında negatif yönde bir ilişki görülmüştür. Yine romantik ilişki yaşayan bireylerde ilişki

doyumunu ile uyumluluk kişilik özelliği arasında pozitif bir ilişkinin var olduğu sonucuna varılmıştır.

Işık (2020) erişkinlerde romantik ilişki durumu ile bağlanma, kişilik özellikleri ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada psikotizm kişilik özelliğine sahip olan bireylerin romantik ilişkiler kurmada başarısız oldukları sonucuna varmıştır.

2.4.2.İlişki İstikrarı ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Yıldız'ın (2020) yetişkinliğe geçişte ilişki istikrarı ve doyumunu: eylemlilik ve sosyal ilgi etkisini incelediği çalışmada ilişki doyumunun cinsiyete göre değişiklik göstermediğini fakat ilişki istikrarı üzerinde cinsiyetin anlamlı bir rol oynadığı görülmüştür. Erkeklerin ilişki istikrarı düzeylerinin kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Katılımcıların %82,4'ünü kadınlar %17,6'sını erkek bireylerin oluşturduğu, üniversite öğrencilerinin ilişki istikrarı ile flörtte şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada ilişki istikrarı ölçeğinin alt boyutu olan yatırım düzeyi yüksek olan kadınlarda flörtte uyguladığı psikolojik şiddete yönelik tutum düzeylerinde artışın meydana geldiği görülmüştür. İlişki istikrarı ölçeğinin seçeneklerin niteliğini değerlendirme alt boyutu puanlarında artış olduğunda erkeğin flörtte uyguladığı psikolojik ve fiziksel flört şiddetine yönelik tutumlarda puan artışı olduğu sonucuna varılmıştır (Zeren, 2020).

Çaykuş (2020) ilişki istikrarı: ilişkilerde güç algısı, ilişkişel alçakgönüllülük ve romantik ilişkilerde obsesyon ve kompulsiyon ilişkilerinin incelendiği çalışmada obsesyon ve kompulsiyon belirtileri arttıkça ilişkideki güç algısı düzeyinin azaldığı ve bu azalış sonucunda ilişkiden alınan doyum düzeyinin de azaldığı sonucuna varılmıştır. İlişki doyumunu yaş değişkeni ile ele alan çalışmada ilişki doyumunu ile yaş anlamlı bir fark yaratmamıştır. İlişki doyumunun cinsiyete göre ele alınmasında ise kadın ve erkeklerin ilişki doyum düzeyleri arasında belirgin bir farklılık gözlenmemiştir.

Akbayrak'ın (2019) evli bireylerin ilişki istikrarının algıladıkları eş desteği ve ilişki yüklenme biçimlerini incelediği çalışmada evli bireylerin ilişki doyumunu, seçeneklerin niteliğini değerlendirme ve yatırım boyutlarının algılanan eş uyumuna göre incelenmesi sonucunda eşleriyle uyumlu olduklarını düşünen bireylerin eşleriyle

uyumlu olmadıklarını düşünen bireylere göre ilişki doyumlarının daha yüksek olduğu görülürken, eşleri ile uyumlu olduklarını düşünmeleri ile seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyleri arasında negatif bir ilişki görülmüştür ve eşleri ile uyumlu olduklarını düşünen bireylerin ilişkiye yaptıkları yatırımların daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Mamati (2018) 18-62 yaş arasındaki 317 kadından oluşan heteroseksüel çift ilişkisi içindeki kadınlarda çocukluk çağı travmalarının ve semptomlarının ilişki istikrarı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada ilişkisi olan kadınların, evli olan kadınlara göre seçeneklerin niteliğini değerlendirme puanlarının fazla olduğu gözlemlenmiştir. Evli olan kadınlar ve ilişkisi olan kadınların ilişki doyum düzeyleri ve ilişki yatırım düzeyleri arasında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Diğer bir yandan kadınların ilişki yatırımı puanlarının ilişki sürelerine göre değişkenlik gösterdiği görülmüştür; ilişki süresi 0-1 yıl arasında olan kadınların ilişki yatırım puanları, ilişki süresi 2-3 yıl arasında olan kadınların ilişki yatırım puanlarından daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Uzun (2017) bağlanma stilleri ile evlilikte ilişki istikrarı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada bireylerin kaygı düzeyi yükseldikçe ilişkilerinden aldıkları doyum düzeyinin de arttığı sonucuna varılmıştır ve aynı şekilde kaygı seviyeleri yükseldikçe ilişkilerine yaptıkları yatırım miktarının azaldığı gözlemlenmiştir. Araştırmada bireylerin çocuk sayısı ve nişanlılık sürelerinin uzamasıyla seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeylerinin azaldığı da gözlemlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, evren ve örneklem grubu, veri toplama araçları, demografik bilgi formu, Horney-Coolidge Üç Boyut Envanteri ve İlişki İstikrarı Ölçeği yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma, 'İlişkisel tarama modeli'nde yapılan bir araştırmadır. Araştırmada iki veya daha fazla ölçümü karşılaştırmak için ve bir dizi ölçümü olduğu gibi betimlemek için kullanılmıştır. İki değişkenin veya niteliğin ne dereceye kadar ilişkileneceğini belirlemek amacıyla uygulanan araştırma modelidir (Gerring, Zimbardo, 2012: 29; Morris, 2002: 701).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma örneğine İstanbul, Adana, Diyarbakır, Gaziantep, Uşak illerinde yaşayan 20-65 yaş arasında 238 kadın ve 117 erkek olmak üzere toplam 355 gönüllü birey katılmıştır. Katılımcı grubuna kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır. Araştırmadaki katılımcılara sosyal medya platformları aracılığıyla (Instagram, Whatsapp ve mail) ulaşılmış, çalışmaya katılmayı kabul eden bireylere online anket bağlantısı gönderilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama araçları olarak; sosyo-demografik bilgileri belirlemek amacıyla 'Demografik Bilgi Formu', Horney'in nevrotik kişilik tiplerini belirlemek amacıyla 'Horney-Coolidge Üç Boyutlu Envanteri (HCTI)' (Bilge ve Bilge, 2018) ve ilişki istikrarını belirlemek için 'İlişki İstikrarı Ölçeği (İİÖ)' (Büyükşahin, Hasta, Hovardaoğlu, 2005) kullanılmıştır.

3.3.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmaya gönüllü katılan bireylerden; cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, evli olarak geçirilen yıl sayısı ve psikiyatrik yardım alıp almadığı gibi sosyo-demografik bilgiler alınmıştır.

3.3.2. Horney-Coolidge Üç Boyutlu Envanteri (HCTI)

Araştırmada kullanılan ölçek Horney'in (1991) üç insan tipi olan; insanlara yönelen (uysal tip), insanlara karşı tip (saldırgan tip) ve insanlardan uzaklaşan tip (kopuk tip) ölçülmektedir. Ölçek toplam 57 maddeden oluşmaktadır.

HCTI ölçeği uysallık, saldırganlık ve kopukluk olmak üzere toplam üç boyuttan oluşmaktadır. Her bir alt boyutta 19 madde bulunmaktadır. HCTI'nin orijinal geçerlik ve güvenirlik çalışmasına 315 kadın ve 315 erkek olmak üzere toplam 630 kişi katılmıştır. Yaş aralığı 16 ile 93 yaş aralığında olan örneklem grubunun yaş ortalaması 21.0'dır. Ölçek 4'lü likert tipi 1-4 aralığında (1) neredeyse hiç, (2) bazen, (3) sıklıkla ve (4) neredeyse her zaman olmak üzere derecelendirilmiştir (Coolidge, 2012).

Uysallık ölçeği için yapılan iç tutarlılık analizi ve Cronbach alfa değeri 0.78 (Madde 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, 28, 31, 34, 37, 40, 43, 46, 49, 52, 55), saldırganlık ölçeği için yapılan iç tutarlılık analizi ve Cronbach alfa değeri 0.83 (Madde 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35, 38, 41, 44, 47, 50, 53, 56) ve kopukluk ölçeği için yapılan iç tutarlılık analizi ve Cronbach alfa değeri 0.82 (Madde 3, 6, 9, 12, 15, 18, 21, 24, 27, 30, 33, 36 (ters), 39, 42, 45, 48, 51, 54, 57) olarak hesaplanmıştır. 67 kişiye bir hafta ara ile yapılan test-tekrar test güvenirliği uysallık ölçeği için 0.92, saldırganlık ölçeği için 0,92 ve kopukluk ölçeği için ise 0.91 olarak ölçülmüştür (Coolidge, 2012).

Uysal Tip alt boyutuyla ilgili maddeler;

Başkalarına yardımda bulunma isteği, kendini feda etmeye yönelik istek ile ilgili maddelerden oluşan Özgecilik (10, 13, 16, 19, 22, 28, 55); başkalarıyla bir arada olma isteği, bir ilişki içinde iyi hissetme ile ilişkili maddeler İlişki İhtiyacı (1, 4, 7, 25, 52) ve başkaları için kendini görmezden gelme, başkalarını kendinden daha iyi ve çekici bulma hissi ile ilişkili maddelerden oluşan Kendini Alçaltma (31, 34, 37, 40, 43, 46, 49) maddeleriyle ölçülmektedir (Bilge ve Bilge, 2018).

Saldırgan Tip alt boyutuyla ilgili maddeler;

Dünya ve insanların kötü niyetli olduğunu düşünme ve ilerleyebilmek için başkalarını kullanma ihtiyacı ile ilişkili maddelerden oluşan Kötü Niyet (2, 5, 20, 23, 35, 41, 44, 50, 56); gücü elinde tutmaktan zevk alma, diğerlerini zekasıyla alt etmekten hoşlanma ile ilişkili maddelerden oluşan Güç İsteği (8, 14, 17, 29) ve en güçlünün hayatta kalacağı düşüncesi, insan doğasının saldırgan olduğu düşüncesi ile ilişkili

maddelerden oluşan Sertlik, (11, 26, 32, 38, 47, 53) maddeleriyle ölçülmektedir (Bilge ve Bilge, 2018).

Kopuk Tip alt boyutuyla ilgili maddeler;

Yalnız olmayı tercih etme, başkalarına ihtiyaç duymama ile ilişkili maddelerden oluşan Yalnızlık İhtiyacı, (3, 6, 12, 18, 21, 24, 36 (ters), 51); kişilerarası düşünce, tavsiye ve çatışmalardan uzak kalma ve uzun süreli sorumluluklardan kaçınma ile ilişkili maddeler Kaçınma, (27, 33, 39, 42, 48, 54) ve kişinin kendi kendine yeterli hissetmesi, bağımsız yaşama zevki ile ilişkili maddeler, Öz-yeterlilik (9, 15, 30, 45, 57) maddeleriyle ölçülmektedir (Bilge ve Bilge, 2018).

3.3.3. İlişki İstikrarı Ölçeği (İİÖ)

İlişki İstikrarı Ölçeği Rusbult, Martz ve Agnew (1998) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek yatırım modeline dayanarak ilişki doyumunu, seçenekleri değerlendirmeyi, ilişki yatırımını ve bağlanımı ölçmektedir. Büyükşahin, Hasta ve Hovardaoğlu (2005) ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yaparak, ilişki doyumu, seçeneklerin niteliğini değerlendirme ve ilişki yatırımı alt faktörlerini İlişki İstikrarı Ölçeği başlığı altında bir araya getirmiştir.

Ölçek 10 madde ilişki doyumu, 10 madde seçeneklerin niteliğini değerlendirme ve 10 madde ilişki yatırımı alt ölçekleriyle toplam 30 maddeden oluşmaktadır. Her bir alt boyutun ilk maddesi 4'lü likert tipi 1-4 aralığında (1) tamamen yanlış, (2) oldukça yanlış, (3) oldukça doğru, (4) tamamıyla doğru olmak üzere derecelendirilmiştir. Her bir alt ölçeğin diğer maddeleri ise 9'lu likert tipi 1-9 aralığında (1) tamamen yanlış ile (9) tamamıyla doğru arasında derecelendirilmiştir (Büyükşahin, Hasta ve Hovardaoğlu, 2005).

Ölçeğin orijinal geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında yapılan iç tutarlılık analizi ve Cronbach alfa değeri ilişki doyumu için .92-.95 aralığında, seçeneklerin niteliğini değerlendirme için .82-.88 aralığında ve ilişki yatırımı için ise .82-.84 aralığında hesaplanmıştır (Rusbult, Martz ve Agnew, 1998).

Büyükşahin, Hasta ve Hovardaoğlu (2005), 325 romantik ilişki yaşayan üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdiği çalışmada İlişki İstikrarı Ölçeğinin her bir alt ölçeği için iç tutarlılık, Cronbach alfa ve iki yarım test güvenilirliğine bakmıştır. İlişki doyumu alt ölçeği için iç tutarlılık ve Cronbach alfa değeri .90, seçeneklerin niteliğini

değerlendirme için .84 ve ilişki yatırımı için ise .84 olarak hesaplanmıştır. Alt ölçeklerin iki yarım güvenirlikleri ise sırasıyla .84, .71 ve .78'dir.

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Gerçekleştirilen bu çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmaya katılan gönüllü bireylere internet üzerinden online olarak anket formu ulaştırılmıştır.

355 katılımcının yanıtlarını analiz etmek için SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programı kullanılmıştır. Verilerin analizine geçilmeden önce araştırmada kullanılan veri toplama araçlarından alınan puanların normal dağılım gösterip göstermediği hesaplanmış ve veri toplama araçlarından alınan puanların normal dağılım göstermedikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Bu nedenle verilerin istatistiksel analizleri yürütülürken parametrik olmayan analiz yöntemleri kullanılmıştır. Ölçeklerden alınan puanlar arasındaki korelasyonların hesaplanmasında Spearman korelasyon analizi, gruplararası karşılaştırmalarda ise Mann Whitney U Testi ve üç veya daha fazla grubun ortalamaları arasındaki farklılığı incelemek amacıyla Kruskal Wallis testi kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu kısmında araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen verilere uygulanan istatistik analiz sonuçları yer almaktadır. Öncelikle araştırmada yer alan katılımcıların demografik bilgilerine yönelik analizler, sonrasında ise araştırmanın temel soruları ile ilgili bulgular sunulacaktır.

Araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyet değişkenine göre dağılımları incelendiğinde katılımcıların %67'sinin (n=238) kadın, %33'nün (n=117) ise erkek olduğu; katılımcıların eğitim durumu değişkeni açısından incelendiğinde %20,3'nün (n=72) ilköğretim, %13,2'sinin (n=47) ortaokul, %25,1'nin (n=89) lise, %35,5'inin (n=129) üniversite, %4,8'nin (n=17) yüksek lisans ve %1,1'nin (n=4) doktora mezunu olduğu; evli olarak geçirilen yıl incelendiğinde %21,4'nün (n=76) 1-5 yıl arası, %12,1'nin (n=43) 6-10 yıl arası, %11,3'nün (n=40) 11-15 yıl arası, %14,9'nün (n=53) 16-20 yıl arası, %10,7'sinin (n=38) 21-25 yıl arası, %19,2'sinin (n=68) 26-30 yıl arası ve %10,4'nün (n=37) 30 yıl ve üstü arasında evli olarak geçirdiği; katılımcıların yaş değişkeni incelendiğinde %11'nin (n=39) 20-25 yaş arasında, %25,1'nin (n=89) 26-35 yaş arasında, %29,6'sı (n=105) 36-45 yaş arasında, %27,6'sının (n=98) 46-55 yaş arasında ve %6,8'nin (n=24) 56-65 yaş arasında olduğu; katılımcıların psikiyatrik yardım alıp almadığı incelendiğinde ise %22,5'inin (n=80) evet cevabını verdiği ve %77,5'inin (n=275) hayır cevabı verdiği görülmüştür.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Değişkenler	N	%	
Cinsiyet	Kadın	238	67
	Erkek	117	33
Eğitim	İlköğretim	72	20,3
	Ortaokul	47	13,2
	Lise	89	25,1
	Üniversite	129	35,5
	Yüksek Lisans	17	4,8
	Doktora	4	1,1

Evli Olarak Geçirilen Yıl	1-5 Yıl	76	21,4
	6-10 Yıl	43	12,1
	11-15 Yıl	40	11,3
	16-20 Yıl	53	14,9
	21-25 Yıl	38	10,7
	26-30 Yıl	68	19,2
	30 Yıl ve Üzeri	37	10,4
Yaş	20-25 Yaş	39	11
	26-35 Yaş	89	25,1
	36-45 Yaş	105	29,6
	46-55 Yaş	98	27,6
	56-65 Yaş	24	6,8
Psikiyatrik Yardım Alma	Evet	80	22,5
	Hayır	275	77,5

Tablo 2. Nevrotik Kişilik Tipleri Ölçeği ve İlişki İstikrarı Ölçeğinin Toplam Puanlarının Normallik Analizi Sonuçları

Normallik Testi

	Kolmogorov - Smirnova			ShapiroWilk		
	İstatistik	df	Sig.	İstatistik	df	Sig.
Uysallık	0,066	355	0,001	0,967	355	0
Saldırganlık	0,095	355	0	0,979	355	0
Kopukluk	0,077	355	0	0,919	355	0
İlişki doyum	0,16	355	0	0,867	355	0
Nitelik	0,121	355	0	0,913	355	0
Yatırım	0,065	355	0,001	0,966	355	0

Ölçek alt boyutlarının toplam puanlarının normallik testi analizlerine göre tüm alt boyutlarda normallik test değerleri normal dağılmamaktadır.

Tablo 3. Uysal Tip, Saldırgan Tip ve Kopuk Tip ile İlişkiden Alınan Doyum Düzeyi, Seçenekleri Değerlendirme Düzeyi ve Yatırım Düzeyi Toplam Puanları Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

	Uysallık	Saldırganlık	Kopukluk	İlişki Doyumu	S.Niteliğini Değerlendirme	Yatırım Düzeyi
Uysallık	1			,139** 0,009	0,046 0,393	,182** 0,001
Saldırganlık		1		-0,048 0,363	,214** 0	0,054 0,31
Kopukluk			1	-0,05 0,35	,165** 0,002	,106* 0,047
İlişki doyumunu				1		
S.Niteliğini Değerlendir					1	
Yatırım Düzeyi						1

*p<0,05; **p<0,01

Uysal tip ile ilişkiden alınan doyum düzeyleri arasındaki korelasyon incelendiğinde pozitif ve düşük seviyede bir ilişki söz konusudur (r= 0,139).

Saldırgan tip ile ilişkiden alınan doyum düzeyleri arasındaki korelasyon incelendiğinde negatif ve oldukça düşük seviyede bir ilişki söz konusudur (r=-0,048).

Kopuk tip ile ilişkiden alınan doyum düzeyleri arasındaki korelasyon incelendiğinde negatif ve oldukça düşük seviyede bir ilişki söz konusudur (r=-0,05).

Uysal tip ile seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyleri arasındaki korelasyon incelendiğinde pozitif ve oldukça düşük seviyede bir ilişki söz konusudur (r=0,046).

Saldırgan tip ile seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyleri arasındaki korelasyon incelendiğinde pozitif ve düşük seviyede bir ilişki söz konusudur (r=0,214).

Kopuk tip ile seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyleri arasındaki korelasyon incelendiğinde pozitif ve düşük seviyede bir ilişki söz konusudur (r=0,165).

Uysal tip ile ilişkiye yapılan yatırım düzeyleri arasındaki korelasyon incelendiğinde pozitif ve düşük seviyede bir ilişki söz konusudur ($r=0,182$).

Saldırgan tip ile ilişkiye yapılan yatırım düzeyleri arasındaki korelasyon incelendiğinde pozitif ve oldukça düşük seviyede bir ilişki söz konusudur ($r=0,054$).

Kopuk tip ile ilişkiye yapılan yatırım düzeyleri arasındaki korelasyon incelendiğinde pozitif ve oldukça düşük seviyede bir ilişki söz konusudur ($r=0,106$).

Tablo 4. Nevrotik Kişilik Tipleri ve İlişki İstikrarı Ölçeklerinden Alınan Puanların Cinsiyete Göre Mann Whitney U Testi ile İncelenmesi

	Cinsiyet	n	Medyan	Min	Maks	Mann Whitney U	Wilcoxon W	Z	Sig.
Nevrotik	Kadın	238	137	105	181	12821	41262	-1,213	0,225
	Erkek	117	137	101	192				
İlişki İstikrarı	Kadın	238	122	60	176	10663	39104	-3,588	<0,001
	Erkek	117	132	42	176				

p<0,05, Mann Whitney U Testi

Araştırma kapsamında yer alan katılımcıların nevrotik kişilik tipleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermemektedir.

Araştırma kapsamında yer alan katılımcıların ilişki istikrarı düzeyleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir. ($p<0,001$) Erkek katılımcıların ilişki istikrarı düzeyleri kadınlara kıyasla daha yüksektir.

Tablo 5. İlişki Doyum Düzeyleri ve Yatırım Miktarı Puanlarının Evli Olarak Geçirilen Yıla Göre Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

	N	Ortalama	Std. Sapma	Minimum	Maksimum	Ki-Kare	Df	Sig.
İlişki doyum	355	51,64	13,417	10	65	8,219	6	0,222
Yatırım	355	45,23	12,794	11	69	11,496	6	0,074
Evli Olarak Geçen Yıl	355	3,8056	2,07595	1	7			

* $p<0,05$

İlişki doyum düzeyi açısından ve evli olarak geçirilen yıl arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur.

İlişkiye yapılan yatırım düzeyi açısından ve evli olarak geçirilen yıl arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 6. İlişki İstikrarı Ölçeğinin Eğitim Durumuna Göre Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

	N	Ortalama	Std. Sapma	Minimum	Maksimum	Ki-Kare	Df	Sig.
İlişki İstikrarı	355	122,2507	22,87998	42	176	7,815	5	0,167
Eğitim Durumu	355	2,9465	1,26221	1	6			

*p<0,05

İlişki istikrarı açısından ve eğitim durumu değişkeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 7. İlişkiden Alınan Doyum Düzeyi, Yatırım Miktarı ile Psikiyatrik Yardım Alma Toplam Puanları Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

Korelasyon

			Psikiyatrik Yardım Alma	İlişki doyum	Yatırım
Spearman's rho	Psikiyatrik Yardım Alma	Korelasyon Katsayısı	1	,204**	,150**
		Sig. (2-tailed)	.	0	0,005
		N	355	355	355
İlişki doyum	İlişki doyum	Korelasyon Katsayısı	,204**	1	,464**
		Sig. (2-tailed)	0	.	0
		N	355	355	355
Yatırım	Yatırım	Korelasyon Katsayısı	,150**	,464**	1
		Sig. (2-tailed)	0,005	0	.
		N	355	355	355

** p<0,05

Psikiyatrik yardım almak ve ilişkiden alınan doyum düzeyi ve ilişkiye yapılan yatırım düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Bu çalışma nevrotik kişilik tiplerinin evli bireylerde ilişki istikrarı üzerinde etkisi olup olmadığı incelenmektedir. Bu amaç doğrultusunda nevrotik kişilik tipleri; uysal tip, saldırgan tip ve kopuk tip ile ilişki istikrarı alt ölçekleri olan doyum düzeyi, seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyi ve yatırım miktarı arasındaki ilişki ayrı ayrı incelenmiştir.

Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin dağılımına bakıldığında araştırmaya katılan bireylerin %67'sini kadınlar, %33'ünü erkek bireyler oluşturmaktadır. Yaş açısından bakıldığında katılımcıların %29,6'sını 36-45 yaş aralığı, %6,8'ini 56-65 yaş aralığı, %11'ni 20-25 yaş aralığı, %25,1'ni 26-35 yaş aralığı ve %27,6'sını 46-55 yaş arasının oluşturduğu görülmüştür. Eğitim durumlarına bakıldığında katılımcıların %35,5'ni üniversite mezunu, %1,1'ni doktora, %20,3'nü ilköğretim, %13,2'sini ortaokul, %25,1'ni lise ve %4,8'ni yüksek lisans mezunu bireylerden oluşmuştur. Evli olarak geçirilen yıl sayısına bakıldığında, katılımcıların %21,4'ü 1-5 yıl arasında, %10,4'ü 11-15 yıl arasında, %14,9'u 16-20 yıl arasında, %10,7'si 21-25 yıl arasında ve %19,2'si 26-30 yıl arasında evli olarak geçirdiği görülmüştür. Daha önce psikiyatrik yardım alınıp alınmadığı sorusuna katılımcıların %77,5'i 'Hayır' cevabını verirken %22,5'i ise 'Evet' cevabını vermiştir.

Araştırma sorularından yola çıkarak uysal tip, saldırgan tip ve kopuk tip ile ilişki doyum düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan analizler neticesinde, uysal tip ve ilişki doyumunu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, saldırgan tip ve kopuk tip ile ilişki doyumunu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki görülmektedir. Kişilik ve ilişki istikrarı ile ilgili çalışmalara bakıldığında romantik ilişkisi olan üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımı ve kişilik özelliklerinin ilişki doyumuna etkisini inceleyen Kurt (2019:68), gelişime açıklık, özdisiplin, dışadönüklük ve uyumluluğun ilişki doyum düzeyini yükselttiğini ortaya koymuştur. Schaffhuser, Allemand, Martin (2014), özdisiplin ve uyumluluğun ilişki doyumunu ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Horney (1991), uysal yani insanlara yönelen bireylerin belirgin sevgi ve onaylanma ihtiyaçlarıyla birlikte, yaşamlarındaki bütün beklentilerini kendileri için yerine getirecek ve ilişkilerindeki iyi ve kötü bütün sorumluluğu üstlenecek karı veya kocaya ihtiyaç

duymaktadırlar. Horney (1980) göre, uysal bireyler sevimlikten ve kendilerine değer gsterilmesinden bryk bir doyum sağlarlar. Oyle ki sevimlik için bryk bir çaba gsterirler. Sevimlik onlar için olabilecek en ktu durumlardan biridir ve doyum kaynakları ellerinden alınmış olunur. Buradan yola çıkarak doyum dzyeyi ilişkiden alınan olumlu ve olumsuz deneyimlerden oluşmaktadır (Le, Agnew, 2003: 38-39). Bireyler birbirinden ne kadar az beklenti içinde olursa doyum dzyeyleri artmaktadır (Rusbult, 1983: 101-117). Uysal bireyler o kadar az beklentiye sahiptirler ki yalnızca insanların kendilerine iyi davranmalarını ve yol gstermeleri gerektiğini, herkesi mutlu etmeye çalışan ve kimseye zarar vermemeye dikkat eden biri olarak bilinmeleri gerektiğini dzyunurler (Horney, 1980: 110-111). Buradan sonuçla uysal bireylerin ilişkilerinden daha fazla doyum aldıkları sonucuna ulaşılırken bu çalışmadaki bulguların diğer araştırma bulguları ile ortuştuğu slyenebilir.

Aşka ilişkin tutumları ve ilişki doyumlarının kişilik ozellikleri ile ilişkisini inceleyen Budak (2011), dışadonukluk ve deneyime açıklık kişilik ozelligi ve ilişki doyumunu arasında pozitif yonde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Dışadonuk ve deneyime açıklık kişilik ozelliklerine sahip olan bireylerin ilişkilerinden daha yuksek doyum aldığı gorumuştur. Middleton'un (1993) yaptığı çalışmada dışadonuk kişilik ozelliginin ilişki doyumunu ile pozitif yonde anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu sonucuna varılmıştır. Ezer (2017), yetişkinlerde bağlanma ile ilişki doyumunu ve kişilik ozellikleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada dışadonukluk, sorumluluk, uyumluluk ve açıklık-akıl boyutu ile ilişki doyumunu pozitif yonde yonde anlamlı bir ilişkiyi gstermektedir. Aydoğan (2010), ilişki doyumunu ile dışadonukluk kişilik ozelligi arasında pozitif yonlu anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Dışadonuk kimseler sosyal, sıcakkanlı, girişken olarak nitelendirilirken, kopuk tipler ise, insanlardan uzaklaşmaya ihtiyaç duyar. Adeta çevrelerine hiç kimsenin giremeyeceği bir çember çizerler. Diğer kişilerin kendilerini etkilemesine izin vermezler (Horney, 1991). Dışadonuk kişilik ozelligi, kopuk tip ozelliklerinin tam tersi konumundadır. Ilişkilerinde kendini fazla amayan ve sosyalliği arzulamayan kopuk tiplerin ilişkilerinden doyum sağlayamadıkları dzyunulmektedir.

Karatatar'm (2018), beliren yetişkinlikte algılanan ebeveynlik stili ve ilişki doyumunu arasındaki ilişkide kişilik ozelliklerinin aracı rolü adlı çalışmasında, duygusal dengesizlik kişilik ozelliginin ilişki doyumunu üzerindeki etkisi negatif ve anlamlıdır. Ulutaş (2018), univerte oğrencilerinde romantik ilişki doyumunu ile kişilik ozellikleri

ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında ilişki doyumu ve duygusal dengesizlik kişilik özelliği arasında negatif yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Duygusal dengesizlik düzeyi yüksek olan kişilerin olumsuz duygulanımları sık yaşadığı ve düşmanca tepkileri daha çok kullandıkları görülmüştür. Doğaner (2014), romantik ilişkileri olan üniversite öğrencilerinin narsistik kişilik eğilimi düzeylerine göre ilişki bağlamını, ilişki doyumunu ve benlik saygılarını incelediği çalışmasında narsistik kişilik eğilimi ile ilişki doyumu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani narsistik eğilimler arttıkça ilişki doyumu azalır. Morrison'a (2016) göre, narsistik eğilimlere sahip olan kişiler güçlü ve başarılı olmaya çok fazla önem verdiklerini, empatiden yoksun olmaları ve kendi amaçları doğrultusunda diğer insanları sömürdüklerini ve kendi hislerine duyarlı olup başkalarının his ve ihtiyaçlarına duyarlı olmadıklarından bahsetmiştir. Aynı şekilde saldırgan tip içinde güçlü olmak çok önemlidir. (Horney, 1991). Ancak bir kazançları olduğunda ilişkiye girerler. Bu tip ile ilişkiler genellikle sığ ve acı verici olabilmektedir. (Burger, 2006: 175). Saldırgan tipler için duygular zayıflıktır. Aşk onlar için önemsizdir. Evliliklerini genellikle sosyal konumlarını ve prestijlerini zenginleştirmek için yaparlar. Duygularını ifade etmekte, sevgi ve empati göstermede güçlük çekerler (Coolidge,2012). Buradan yola çıkarak saldırgan tiplerin, olumlu duygulanımlarla beslenen ilişki doyumunu daha az yaşamaları sonucu literatür tarafından da desteklenen bir sonuçtur.

Uysal, saldırgan ve kopuk tipler ile seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyi arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan analizler neticesinde, uysal tip, saldırgan tip, kopuk tip ile seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Camphell ve Foster'ın (2016), yaptığı romantik ilişkilerde narsizm ve bağlılık: bir yatırım modeli analizi adlı çalışmasında, narsist bireylerin romantik ilişkilerinde daha iyi alternatifleri narsist olmayan bireylere göre daha fazla algıladıkları vurgulanmıştır. Yani narsist bireylerin ilişkilerindeki seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyleri yüksektir. Narsistik bireyler kişiler arası ilişkilerinde ilişki kurdukları kişiyi istismar etme eğilimi gösterirler. Kendilerinin özel ve eşsiz olduğuna inanırlar ve empati eksiliği sebebiyle ilişki kurdukları kişilerin duygularını önemsemeyen bir tutum geliştirirler (Butcher, Mineka ve Hooley, 2013). Saldırgan tiplerde de narsistik bireylerde görülen davranış örüntüleri mevcuttur. Başkalarından üstün olmak, başarı ve saygınlık elde edebilmek için çaba gösterirler.

Diğerlerini kullanma, dolandırma ve yararlanma ihtiyacı içindedirler (İnanç, Yerlikaya, 2016). Saldırgan bireylerin buldukları ilişki içerisinde diğer alternatifleri değerlendireceği beklendik bir neticedir. Rusbult, Martz ve Agnew'in (1998), yaptığı yatırım modeli ölçeği: bağlılık düzeyi, memnuniyet düzeyi, alternatiflerin kalitesi ve yatırım büyüklüğü adlı çalışmasında gönüllü olarak bağlılık geliştirmeyen kadınların ilişkilerinde daha zayıf alternatif seçeneklerinin olduğunu vurgulamıştır. İnsanlardan uzaklaşan yani kopuk bireyler diğer insanlara bağımlı olmak yerine yalnız olmayı tercih eder. Diğer insanlarla aralarına büyük bir mesafe koyarak herhangi bir ilişki türüne girmemeye dikkat ederler (İnanç, Yerlikaya, 2016). Araştırma hipotezi bu tanımlamadan yola çıkarak kopuk bireylerin ilişki içerisinde mesafeli tutumları nedeniyle diğer alternatifleri değerlendirmeyeceği kanısında bulunarak oluşturulmuştur. Yukarıdaki literatür araştırması bu hipotezi desteklerken bu çalışma bulgularında kopuk bireylerin ilişki içerisinde diğer alternatif seçeneklerini de değerlendirdiği sonucu yönünde olmuştur. Bu sonucu kopuk tiplerin hiç kimseye onu vazgeçilmez kılacak şekilde bağlanılmamalıdır kuralı destekleyici olabilir (İnanç, Yerlikaya, 2016). Kopuk birey ilişki kurduğu kişiye yeterince bağlılık göstermeksizin diğer alternatifleri değerlendirebileceği düşünülmektedir.

Yatırım modeli kapsamında, bazı ilişkiler daha doyumlu, mutlu ve huzurlu devam ederken bazıları ise dışsal zorlanmaların yaşandığı, mutsuz ve huzursuz bir şekilde devam ettiği gözlemlenmektedir. İlişkilerin devamını sağlayan, mutsuz evliliklerin devam etme kaynağı olarak gösterilen ilişki yatırımı önemli bir değişken konumundadır (Rusbult, 1983). Uysal, saldırgan ve kopuk tipler ile ilişkiye yapılan yatırım düzeyi arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, uysal tip, saldırgan tip ve kopuk tipin ilişkiye yaptıkları yatırım düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırma hipotezinde saldırgan ve kopuk tipin ilişkiye yaptıkları yatırım düzeyleri arasında negatif yönlü bir ilişki beklenmiştir. Alınan sonuçlar hipotezleri yanlışlar niteliğinde olurken yine hipotezde belirtilen uysal tip ile ilişkiye yapılan yatırım düzeyi arasında pozitif yönlü ilişki sonucu hipotezi doğrular niteliğindedir. Pistole ve arkadaşlarına (1995), göre kaçınarak bağlananlar diğer gruplara göre daha düşük yatırım bildirirken endişeli ve kararsız bağlananlar ise en yüksek yatırım düzeyini bildirmişlerdir. Kopuk tipler için öz yeterlilik- gizlilik ihtiyacı tam bağımsızlık isteklerine hizmet eder. Bu bireyler uzun süreli yükümlülüklerden kaçınırlar ve sevgide, kavgada, iş birliğinde insanlara

katılmamaya özen gösterirler (İnanç ve Yerlikaya, 2016). Kopuk tiplerin ilişkilerine yatırım yapma yani zaman ayırma, duygusal çaba, kendini ifade etme gibi ilişkiye doğrudan yapılan kaynakları yüklemeyeceği Pistole (1995) araştırması tarafından desteklenmektedir. Araştırma hipotezinde kopuk tipler ile ilişki yatırımı düzeyleri arasında negatif yönlü bir ilişki beklentisini araştırma sonuçlarıyla yanlışlanmıştır. Horney (2020) göre, kopuk bireyler ilişkilerinde zevk alabilseler dahi duygusal yakınlık kurmamaya dikkat ederler ve ilişkilerini sadece yardım ve cinsel ilişki ile sınırlandırır tanımlar araştırma sonucunu destekleyebilir. Yani kopuk bireyler sınırlı bile olsa ilişkilerine yatırım yapmaktadırlar. Lodi-Smith, Roberts'e (2008) göre, daha uyumlu, vicdanlı ve duygusal olarak daha istikrarlı insanların sosyal yatırıma girme olasılığı daha yüksektir. Horney'e (2020) göre, uysal tipler başkalarıyla paylaşmadıkça yediğinden, içtiğinden ve diğer etkinliklerden zevk alamaz. Uysal kişi için sevgi ve fedakârlık birbirine bağlı kavramlardır. Buradan hareketle uysal tiplerin ilişkilerine yatırım yapacakları beklenen bir neticedir.

Çalışmamızda nevrotik kişilik tipleri ve ilişki istikrarına cinsiyetin etkisi incelendiğinde, ilişki istikrarı açısından kadın ve erkekler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu, erkek katılımcıların ilişki istikrarı düzeylerinin kadın katılımcılara kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur. İlişki istikrarı açısından bakıldığında literatürde bir görüş birliği bulunmadığı görülmektedir. Rusbult, Martz ve Agnew (1998), yatırım modeli değişkenlerinin (doyum düzeyi, seçeneklerin niteliğini değerlendirme ve yatırım düzeyi) cinsiyet farklılıklarını incelediğinde, kadınların erkeklere kıyasla ilişkilerinden daha fazla doyum aldıklarını, daha az alternatif seçeneklerinin olduğu ve daha fazla yatırım yaptıklarını bildirmiştir. Zeren'in (2020), yaptığı araştırma sonuçlarına göre, kadın ve erkeklerin ilişki istikrarı alt boyutları incelendiğinde cinsiyet kaynaklı farklı sonuçlar elde etmiştir. İlişki doyumunu ve bağlılık alt boyutlarında cinsiyet açısından bir farklılık bulunmazken yatırım ve seçeneklerin niteliğini değerlendirme alt boyutlarında cinsiyet bakımından farklılıklar görülmüştür. Akarsu'ya (2018), göre ilişki doyumunu ve ilişki yatırımı düzeyleri cinsiyete bağlı olarak anlamlı bir fark göstermemektedir. Seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyleri cinsiyete bağlı olarak anlamlı bir fark göstermektedir. Akbayrak (2019), ilişki istikrarı alt boyutlarından olan ilişki doyumunun cinsiyete göre farklılaştığını, erkeklerin kadınlara oranla evliliklerinden

daha fazla doyum aldıklarını belirtmiştir. Seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyi ve yatırım düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Nevrotik kişilik tipleri açısından ise kadın ve erkekler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Nevrotik kişilik tipleri açısından cinsiyet farklılıkları literatür çerçevesinde incelendiğinde saldırganlık ve kopukluk ölçek ortalamaları erkeklerde anlamlı derecede yüksek bulunurken uysallık ölçeğinden elde edilen puan ortalamalarının kadın ve erkekler arasında bir farklılık meydana getirmediği belirtilmiştir (Bilge ve Bilge, 2018). Coolidge (2012), HCTI'nin orijinal ölçeğini geliştirdiği çalışmada erkeklerin saldırgan ve kopukluk ölçeklerinden daha yüksek puan aldıklarını belirtirken uysallık ölçeğinde ise kadınların erkeklere göre daha yüksek puan aldığını bildirmiştir. Fakat bunun etki boyutunun küçük olduğunu vurgulamıştır. Çalışma sonucunun örneklemimizin sayı, cinsiyet dağılımı, eğitim düzeyi gibi özelliklerine bağlı olabileceği, farklı örneklerle tekrarına gereksinim olduğu düşünülmüştür.

Evli olarak geçirilen yıl sayısının ilişki doyumu ve ilişki yatırımına etkisi incelenmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre ilişki doyum düzeyi, ilişkiye yapılan yatırım ve evli olarak geçirilen yıl arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmüştür. Bu sonuçlar literatür araştırmalarını destekler niteliktedir Rusbult, Martz ve Agnew'in (1998), 'Yatırım Modeli: bağlılık düzeyini, doyum düzeyini, alternatif kalitesini ve yatırım boyutunu ölçme' adlı çalışmasında doyum düzeyi ve alternatif kalitesi ilişkilerin süresini yordamamaktadır. Yatırım düzeyi ise ilişki süreleri ile zayıf fakat pozitif olarak ilişkilendirilmiştir. Eker-Durmuş (2020), yaptığı çalışmada ilişki süresi değişkeninin bireylerin ilişki doyumu, ilişki yatırımı, alternatiflerin kalitesi ve öznel partner affediciliği bağlamında iki yıldan az ve daha uzun süre ilişkiye devam etme noktasında romantik ilişkisi olan bireyleri birbirinden ayırmadığı belirtilmiştir. Uzun (2017), yaptığı çalışmada kişilerin ilişki doyumu düzeyleri arasında evlilik süresine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır ve bireylerin ilişki yatırımı düzeyleri arasında flört süresine göre anlamlı bir farklılık bulunmadığı vurgulanmıştır. Akarsu'ya (2018), göre ilişki doyumu, ilişki yatırımı ve seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyi ilişki süresine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Evli bireylerin ilişki istikrarı açısından ve eğitim durumu değişkeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Zeren (2020), göre bireylerin

yaşı ve eğitim durumu ayrıcı partnerin yaşı ve eğitim durumu ilişki istikrarı ve flörtte şiddete yönelik tutumu etkilememektir.

İlişki doyumu, ilişkiye yapılan yatırım düzeyi ve psikolojik yardım alma değişkeni arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Emişçi'nin (2011), evlilik ilişkileri nedeniyle psikolojik yardım alan bireylerde psikolojik yardımın yaşam kalitesi üzerine etkisinin araştırılması adlı çalışmasına evlilik ilişkileri nedeniyle psikolojik yardım alan bireylerde psikolojik yardımın bireylerin yaşam kalitesi üzerinde olumlu etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırma sonucu ile tutarlılık göstermektedir.

ÖNERİLER

- Bu araştırma Türkiye'deki birkaç il üzerinden katılan 355 gönüllü kişi ile sınırlıdır. Daha geçerli ve güvenilir sonuçlar elde etmek için katılımcı sayısı arttırılabilir.
- Bu çalışma evli bireyler üzerinde yürütülmüştür. Evli olmayan bireyleri de kapsayacak çalışmalar literatür için yararlı sonuçlar sağlayabilir.
- İlişki istikrarı ve nevrotik kişilik tiplerini yordayan değişkenlerin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için ayrı ayrı analizler gerçekleştirilebilir.
- Gelecekte yapılacak çalışmalarda katılımcıların fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalıp kalmadıkları, sosyo-ekonomik seviye ile ilgili bilgi alınması konunun daha iyi anlaşılması için yararlı olabilir.
- Bilindiği kadarıyla çalışmadaki değişkenler ilk defa bir arada ele alınmıştır. Bu değişkenlerin başka değişkenler ile ilişkisini görmek literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Adler, A. (2017). Sosyal Roller ve Kişilik. Çev. T. Yörükhan. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Agnew, C.R., Lange, P.A.M., Rusbult, C.E., Langston, C.A. (1998). Cognitive Interdependence: Commitment and the Mental Representation of Close Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(4), 939-954.

Akarsu, Ş. (2018). *Üniversite öğrencilerinin ilişki istikrarı ile sosyal ilgi, ilişki benlik saygısı ve maneviyatları arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Ankara.

Akbayrak, S. (2019). *Evli Bireylerin İlişki İstikrarının Algıladıkları Eş Desteği ve İlişki Yükleme Biçimleri ile İlişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Eskişehir.

Akbayrak, S. (2019). *Evli bireylerin ilişki istikrarının algıladıkları eş desteği ve ilişki yükleme biçimleri ile ilişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Eskişehir.

Aslan, A. (2008). Psikiyatride Derlemeler. *Olgular ve Varsayımlar Dergisi*, 2, 7-18.

Aslan, E. (1992). Benlik Kavramı ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4, 7-14.

Aydoğdu, İ. (2010). *Romantik ilişkilerin kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Ankara.

Aytaç, S. (2004). İnsanı Anlama Çabası. İstanbul: Ezgi Kitapevi.

Aytaç, S., Dursun, S., Bağdoğan, S. (2018). Psikolojiye Giriş. Bursa: Dora Yayıncılık.

Basım, H.N., Çetin, F., Tabak, A. (2009). Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarıyla İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 20-34.

Berens, L.V., Nardi, D. (1999). The Sixteen Personality Types. California: Telos Publication.

Berry, J.W., Poortinga, Y.H., Breugelmans, S.M., Chagiotis, A., Sam, D.L. (2015). Kültürler Arası Psikoloji. Çev. L.P. Tosun. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Bilge, Y., Bilge, Y. (2018). Horney'in Nevrotik Kişilik Tiplerinin Ölçümü: Horney Coolidge Üç Boyut Envanteri (HCTI) Türkçe Formunun Psikometrik Özellikleri. *Electronic Turkish Studies*, 13(18), 263-284.

Budak, B. (2011). *Üniversite öğrencilerinin aşka ilişkin tutumları ve ilişki doyumlarının kişilik özellikleri ile ilişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Ankara.

Burger, J.M. (2006). *Kişilik*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Butcher, J.N., Mineka, S. Ve Hooley, J.M. (2013). *Anormal Psikoloji*. 1.Baskı. Çev. O. Gündüz. İstanbul: Kaknüs Yayıncılık.

Büyükhahin, A. (2006). *Yakın İlişkilerde Bağlanım: Yatırım Modelinin Bağlanma Stilleri ve Bazı İlişkisel Değişkenler Yönünden İncelenmesi*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ankara.

Büyükhahin, A., Hasta, D., Hovardaoğlu, S. (2005). İlişki İstikrarı Ölçeği (İİÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16), 25-35.

Büyükhahin, A., Hovardaoğlu, S. (2007). Yatırım modelinin bazı ilişkisel değişkenler yönünden incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 22(59), 69.

Camphell, W.K., Foster, C.A. (2016). Narcissism and commitment in romantic relationships; An investment model analysis. *Personality and social psychology bulletin*, 28 (4), 484-495.

Cebeci, O. (2004). *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Ciccarelli, S.K., White, J.N. (2008). *Psikoloji Bir Keşif Gezintisi*. Çev. D.N.

Coolidge, F.L. (2012). *Horney-Coolidge Tridimensional Inventory: Manual*. Colorado Springs, CO: Author.

Coolidge, F.L., Moor, C.J., Yamazaki, T.G., Stewart, S.E., Segal, D.L. (2001). On the Relationship Between Karen Horney's Tripartite Neurotic Type Theory and Personality Disorder Features. *Personality and Individual Differences*, 30, 1387-1400.

Cömert, A. (2020). *İlişki Doyumu ile Empati, Kıskançlık ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul.

Cüceloğlu, D. (2015). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Çaykuş, E.T. (2020). *İlişki İstikrarı: İlişkilerde Güç Algısı, İlişkisel Alçakgönüllülük ve Romantik İlişkilerde Obsesyon ve Kompulsiyon İlişkilerinin İncelenmesi*. (Doktora Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Eskişehir.

Çetinkaya, B. (2014). *Sağlıklı aile sağlıklı çocuk*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Deniz, M.E. (Ed.). (2017). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Doğan, İ. (2016). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Doğan, S. (Ed.). (2016). *Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Doğaner, B. (2014). *Romantik ilişkileri olan üniversite öğrencilerinin narsistik kişilik eğilimi düzeylerine göre; ilişki bağlanımı, ilişki doyumu ve benlik saygılarının incelenmesi: İstanbul ili örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul.

Durna, U. (2004). Stres, A ve B Tipi Kişilik Yapısı ve Bunlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 11(1), 191-206.

Eker-Durmuş, E. (2020). İlişki istikrarı, öznel partner affediciliği ve ilişki süresi arasındaki ilişki. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 3(2), 29-47.

Emişçi, S. (2011). *Evlilik ilişkileri nedeniyle psikolojik yardım alan bireylerde psikolojik yardımın yaşam kalitesi üzerine etkisinin araştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul.

Ercan, L., Eryılmaz, A. (2019). Beliren Yetişkinlikte Romantik Yakınlığı Kim Başlatabilir? Kişilik Özellikleri ve Kimlik Statüleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(29), 63-80.

Eren, E. (2017). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Eroğlu, F. (2017). *Davranış Bilimleri*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Ezer, E. (2017). *Yetişkinlerde bağlanma ile ilişki doyumu ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul.

Feist, J., Feist, G.J. (2009). *Theories of Personality*. United States of Amerika: Mc Graw-Hill Companies.

Freud, S. (2016). *Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd*. Çev. A. Babaoğlu. İstanbul: Metis Yayıncılık.

Freud, S. (2015). *Narsizm Üzerine ve Schreber Vakası*. Çev. B. Büyükkal, S. M. Tuna. İstanbul: Metis Yayıncılık.

Geçtan, E. (2010). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayıncılık.

Geçtan, E. (2018). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Metis Yayıncılık.

Geçtan, E. (2016). *İnsan Olmak*. İstanbul: Metis Yayınları.

Gerring, R.J., Zimbardo, P.G. (2012). *Psikoloji ve Yaşam*. Çev. G. Sart. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Giddens, A. (2002). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Griffin, R.W., Moorhead, G. (2014). *Organizational Behavior*. Canada: Cengage Learning.
- Güney, S. (2018). *Davranış Bilimleri*. 11. Baskı. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Halat, M. (2009). *Yatırım Kuramında Bağlamında Evli Çiftlerde Uyum, Nedensel ve Sorumluluk Yüklemeleri ile Yalnızlık Arasındaki Bağlantılar*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ankara.
- Hall, C. S. (2010). *Freudyen Psikolojiye Giriş*. Çev. E. Devrim. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Horney, K. (1980). *Çağımızın Tedirgin İnsanı*. Çev. A. Yörükhan. İstanbul: Tur Yayınları.
- Horney, K. (1991). *Kendi Kendine Psikanaliz*. Çev. S. Budak. Ankara: Öteki Psikoloji Yayınları.
- Horney, K. (1991). *Ruhsal Çatışmalarımız*. Çev. S. Budak. Ankara: Öteki Psikoloji Yayınları.
- Horney, K. (2020). *Çağımızın Nevrotik Kişiliği*. 8. Baskı. Çev. B. Kıcır. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Horney, K. (2020). *Nevrozlar ve İnsan Gelişimi*. 4. Baskı. Çev. E. Erbatur. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Hovardaoğlu, S. (1996). Sosyal Mübadele: Evlilikle İlgili Değerlendirmelere Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11(36), 12-24.
- Impett, E.A., Beals, K.P., Peplau, L.A. (2001). Testing the Investment Model of Relationship commitment and stability in a Longitudinal Study of Married Couples. *Current Psychology*, 20(4), 312-326.
- Işık, K.Y. (2020). *Erişkinlerde Romantik İlişki Durumu ile Bağlanma, Kişilik Özellikleri ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul.
- İdiz, Z. (2009). *Evlilik Uyumu, Evlilik Yatırımı, Aile İçi Şiddet ve İntihar Girişimi Arasındaki Bağlantıların Sosyal Psikolojik Açından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ankara.
- İlmen, Z. (2020). *Evli Bireylerin Psikolojik Doğum Sırası, Evlilik Uyumu ve Psikolojik Sağlamlıkları Arasındaki Yordayıcı İlişkiler*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Konya.
- İnanç, B.Y., Yerlikaya, E.E. (2016). *Kişilik Kuramları*. 12. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Karatatar, H. (2018). *Beliren yetişkinlikte algılanan ebeveynlik stili ve ilişki doyumu arasındaki ilişkide kişilik özelliklerinin aracı rolü.* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ankara.

Kaynak, B.D. (2014). *İlişki Çatışmalarında Duygu İfade Biçimleri: Yatırım Modeli Açısından Bir İnceleme.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ankara.

Kılıç, A. (2019). *Farklı Anne-Baba Tutum Bileşenlerinin Horney'in Nevrotik Kişilik Tiplerini Yordayıcı Etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi.). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul.

Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10(36), 381-404.*

Koptagel-İlal, G. (2001). *Tıpsal Psikoloji.* İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri Yayıncılık.

Köknel, Ö. (2005). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik.* İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.

Kramer, G.P., Barnstein, D.A., Phares, V. (2014). *Klinik Psikolojiye Giriş.* Çev. İ. Dağ. Ankara: Mentis Yayıncılık.

Kurt, L. (2019). *Romantik ilişkisi olan üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımı ve kişilik özelliklerinin ilişki durumuna etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi; İstanbul.

Le, B., Agnew, C.R. (2003). Commitment and Its Theorized Determinants: A meta-analysis of the Investment Model. *Personal Relationships, 10, 37-57.*

Lehmiller, J.J., Agnew, C.R. (2007). Perceived Marginalization and the Prediction of Romantic Relationship Stability. *Journal of Marriage and Family, 69, 1036-1049.*

Locke, H.J., Wallace, K.M. (1959). Short Marital-Adjustment and Prediction Tests: Their Reliability and Validity. *Marriage and Family Living, 21(3), 215-255.*

Lodi-Smith, J., Roberts, B.W. (2007). Social investment and personality: A meta-analysis of the relationship of personality traits to investment in work, family, religion and volunteerism. *Personality and social psychology review, 11(1), 68-86.*

Mamati, G. (2018). *Heteroseksüel Çift İlişkisi İçindeki Kadınlarda Çocukluk Çağı Travmalarının ve Semptomlarının İlişki İstikrarı ile Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul.

Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi. (2021, 3 Mayıs). Erişim Adresi <https://www.pskonot.com/ihitiyaclar-hiyerarşisi/>.

Mayfield, C., Perdue, G., Wooten, K. (2008). Investment management and personality type. *Financial services review, 17, 219-236.*

Middleton, C.F. (1993). *The self perceived-partner similarity as a predictor of relationship satisfaction*. (Doctoral Thesis). Texas Tech University; USA.

Morris, C.G. (2002). Psikolojiyi Anlamak. Çev. H.B. Ayvaşık, M. Sayıl. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Özgüven, İ.E. (2020). Evlilik ve Aile Terapisi. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Özşahin, S. (2019). Bir Freud Masalı: Çocuk Masumluluğu. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(6), 129-137.,

Pistole, M.C., Clark, E.M., Tubbs, A.L. (1995). Love relationships: Attachment style and the investment model. *Journal of Mental Health Counseling*, 17(2), 199-209.

Rkyman, R.M. (2006). Theories of Personality. United States of Amerika: Thomson Higher Education.

Rubin, G. (2017). Dört Kişilik Eğilimi. İstanbul: Sola Unitas Yayınları.

Rusbult, C.E. (1980). Commitment and Satisfaction in Romantic Associations: A test of the Investment Model. *Journal of Experimental Social Psychology*, 16, 172-186.

Rusbult, C.E. (1983). A Congitudinal Test of The Investment Model: The Development of Satisfaction and Commitment in Heterosexual Involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(1), 101-117.

Rusbult, C.E., Buunk, B.P. (1993). Commitment Processes in Close Relationships: An Interdependence Analysis. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10(2), 175-204.

Rusbult, C.E., Martz, J.M., Agnew, C.R. (1998). The Investment Model Scale: Measuring Commitment Level, Satisfaction Level, Quality of Alternatives, and Investment Size. *Personal Relationships*, 5, 357-391.

Saito, A. (Ed.). (2003). Barlett, Culture and Cogniton. United Kingdom: Taylor& Francis Publication.

Santrock, J.W. (2016). Yaşam Boyu Gelişim. Çev. G. Yüksel. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Sayar, K., Dinç, M. (2020). Psikolojiye Giriş. İstanbul: Dem Yayınları.

Schaffhuser, K., Allemand, M., Martin, M. (2014). Personality traits and relationship satisfaction in intimate couples: Three perspectives on personality. *European journal of personality*, 28(2), 120-133.

Schultz, D.P., Schultz, S.E. (2020). Modern Psikoloji Tarihi. Çev. Y. Aslay. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Sudak, M.K., Zehir, C. (2013). Kişilik Tipleri, Duyusal Zekâ, İş Tatmini İlişkisi Üzerine Yapılan Bir Araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(22), 141-165.

Şahin. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Thibaut, J.W., Kelley, H.H. (1959). *The Social Psychology of Groups*. United States of Amerika: John Willey& Sons, INC.

Tos, F. (2007). *Bilimin Işığında Psikoloji ve Dehaları*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

Ulutaş, E. (2018). *Üniversite öğrencilerinde romantik ilişki doyumu ile kişilik özellikleri ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Bursa.

Uzun, K.N. (2017). *Bağlanma Stilleri ile Evlilikte İlişki İstikrarı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul.

Yalçın-Aktosun, Y. (2010). *Evli Misiniz, Eşli Misiniz?*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Yavuzer, H. (2011). *Evlilik Okulu*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yıldız, N. (2020). *Yetişkinliğe Geçişte İlişki İstikrarı ve Doyumu: Eylemlilik ve Sosyal İlgililik Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Kırıkkale.

Zeren, D. (2020). *Üniversite Öğrencilerinin İlişki İstikrarı ile Flörtte Şiddete Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul.

EKLER

EK1: Horney-Coolidge Üç Boyu Envanteri

Horney-Coolidge Üç Boyut Envanteri (HCTI)

Neredeyse Hiç (1) Bazen (2) Sıklıkla (3) Neredeyse Her Zaman (4)

1. Sevecen biriyimdir. (1) (2) (3) (4)
2. Dünya çok düşmanca bir yer. (1) (2) (3) (4)
3. Yalnız olmayı tercih ederim. (1) (2) (3) (4)
4. Kendimi yakın bir ilişki içindeyken daha iyi hissederim. (1) (2) (3) (4)
5. Hayat bir mücadeledir. (1) (2) (3) (4)
6. İnsanlar duygusal olmadığını söylerler. (1) (2) (3) (4)
7. Başkaları tarafından seilmekten hoşlanırım. (1) (2) (3) (4)
8. Emir vermek hoşuma gider. (1) (2) (3) (4)
9. Kendi kendine yeten biriyim. (1) (2) (3) (4)
10. Başkalarına yardım etmekten hoşlanırım. (1) (2) (3) (4)
11. Sadece en güçlü olan hayatta kalır. (1) (2) (3) (4)
12. İnsanlara ihtiyacım yok. (1) (2) (3) (4)
13. Başkalarına sempatik davranmayı severim. (1) (2) (3) (4)
14. Kendimi güçlü hissetmekten hoşlanırım. (1) (2) (3) (4)
15. Bugüne kadar hayatımda hiç kimse olmasa da rahatça yaşayabilirdim. (1) (2) (3) (4)
16. Fedakâr biriyimdir. . (1) (2) (3) (4)
17. Başka insanları zekâmla alt etmekten hoşlanırım. (1) (2) (3) (4)
18. Yalnız yemek yemeyi, yalnız çalışmayı ve yalnız uyumayı tercih ederim. (1) (2) (3) (4)
19. Bencil biri değilim. (1) (2) (3) (4)
20. Diğer insanlar çok duygusal. (1) (2) (3) (4)
21. Partilerden ve sosyal ortamlardan kaçınırım. (1) (2) (3) (4)
22. Cömert biriyimdir. (1) (2) (3) (4)
23. İnsanlar düşüncesizdir. (1) (2) (3) (4)
24. Kendimden bahsetmekten kaçınırım. (1) (2) (3) (4)
25. Yalnız olmaktansa biriyle birlikte olmayı tercih ederim. (1) (2) (3) (4)
26. Daha güçlü bir hale getirmek için kendimi zor ve korkutucu durumlarla sınarım. (1) (2) (3) (4)

27. Özel hayatımla ilgili sorulara uzak dururum. (1) (2) (3) (4)
28. Kolayca affeder ve unutturum. (1) (2) (3) (4)
29. İyi bir tartışmadan hoşlanırım. (1) (2) (3) (4)
30. Başkalarından bağımsız yaşamayı severim. (1) (2) (3) (4)
31. Başkalarının benim hakkında ne düşündüklerini önemserim. (1) (2) (3) (4)
32. Cesur ve pervasız biriyim. (1) (2) (3) (4)
33. Uzun süreli sorumluluklardan kaçınırım. (1) (2) (3) (4)
34. Reddedildiğimde kendimi ezik hissedirim. (1) (2) (3) (4)
35. Dilenciler beni sinirlendirir. (1) (2) (3) (4)
36. Kendimi yalnız hissediyorum. (1) (2) (3) (4)
37. Çoğu insan benden daha caziptir. (1) (2) (3) (4)
38. Bu dünyada hayatta kalmak için insan önce kendini gözetmelidir. (1) (2) (3) (4)
39. Beni etkilemeye çalışan insanlardan hoşlanmam. (1) (2) (3) (4)
40. Yalnızken zayıf ve çaresiz hissedirim. (1) (2) (3) (4)
41. İnsanlar genelde güvenilirmezdir. (1) (2) (3) (4)
42. Başkalarından tavsiye almaktan kaçınırım. (1) (2) (3) (4)
43. Kavga etmekten ve tartışmaktan uzak durmaya çalışırım. (1) (2) (3) (4)
44. İnsanlar düzenbazdır. (1) (2) (3) (4)
45. Arkadaşlarım ya da ailem olmadan rahatça yaşayabilirim. (1) (2) (3) (4)
46. Bir şeyler ters gidince suçu kendimde bulurum. (1) (2) (3) (4)
47. Çocuklara sert olmaları öğretilmelidir. (1) (2) (3) (4)
48. İnsanlar düşünce ve duygularını benimle paylaşmadıklarında daha iyi hissedirim (1) (2) (3) (4)
49. Genelde ilk özür dileyen kişi ben olurum. (1) (2) (3) (4)
50. Başarılı insanların buldukları yere diğer insanların üstüne basarak gelmeleri hayatın bir gerçeğidir. (1) (2) (3) (4)
51. Yalnızken kendimi insanlarla olduğumdan daha iyi hissedirim. (1) (2) (3) (4)
52. Başkalarının arkadaşlığına ihtiyaç hissedirim. (1) (2) (3) (4)
53. İnsan temelde saldırgan bir varlıktır. (1) (2) (3) (4)
54. Çatışmalardan kaçınmaya çalışırım. (1) (2) (3) (4)
55. Çocuklara nazik ve sevecen olmaları öğretilmelidir. (1) (2) (3) (4)

56. Hayatımda bir sürü aptal insan ile karşılaştım. (1) (2) (3) (4)

57. Çocuklara kendi kendilerine yeterli olmaları öğretilmelidir. (1) (2) (3) (4)

